

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תוכב"א

במסיבה עבור גמר בנין המקוה טהרה במאנטריאל יצ"ו

מוצש"ק ויקרא תשי"ז

וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר

- ישמח משה: טעם שהוצרכו לנדרות בני ישראל לצורך המשכן
- כגמרא הוריות: אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְמָא, יכול גזירה, דכתיב וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת
- טעם נגעי בתים, לעורר לתשובה, ולגלות המטמוניות • במדרש: בזמן הזה הרשעים הם עשירים, והצדיקים עניים, אבל לעתיד יהיה המזון אצל הצדיקים • על ידי תשובה מאהבה, נשפע ממון והשפעת עולם הזה • תחלת הסתת היצר הרע לעבירה, הוא על ידי שמלבישו בלבוש של מצוה • הרבה דרכים למקום להשפיע ממון כשר מבלי שיחטאו • מי שמסייע לפרוע החובות הוצאות המקוה ובכל מקום שנאמר לוֹ עָלַי וְאֲנִי פוֹרֵעַ, נעשה שליח ושותף להקב"ה בהפרעון • הבית המקדש נבנה למעלה במשך הדורות, על ידי מצות ומעשים טובים • בדורות האלו אין לנו הצדיקים הקודמים, אבל יש בכח 'הכלל ישראל' עצמם לבטל הגזירות רעות בתפלתם •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

30 מינוט) קלאר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס שנג

לשון קדשו:

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 3 → 1 → 17.5

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 353 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• וְהָם יַעֲלוּ לְזַכָּרוֹן •

הרה"ח החסיד איש חיל רוב פעלים רודף צדקה וחסד,
תלמיד ותיק מרביה"ק ז"ע בעיר סאטמאר

רבי יהודא ז"ל קארן
ב"ר אברהם יצחק ז"ל - נפטר ח' ניסן תשס"ג
ווגתו מרת **גאלדא** ב"ר יחזקאל שרגא ע"ה
נפמרה ערב שביעי של פסח תש"פ

הרה"ח כביר המעשים, עמד כעבר נאמן לרביה"ק ז"ע
ממייסדי קהלתו במאמריאל יצ"ו, רבות עשה בבנין המקוה
(רבינו הוכיח לשבח במכתב, עין סוף הקונטרס)

רבי ברוך ז"ל מענדלאוויטש
ב"ר מרדכי ז"ל - נפטר ט"ז שבט תשמ"ח
ווגתו מרת **יבט** ב"ר חיים ע"ה בראדי מעיר סאטמאר
נפמרה ו' ניסן תשס"ד

הרה"ח מתלמידי רביה"ק ז"ע דבוק ומקושר אליו

רבי מרדכי משה ספרא ז"ל
שפילמאן
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל
נפטר ח' ניסן תש"פ

הרבני החסיד המופלג, יראתו קודמת לחכמתו, לב טוב ובעל
מדות, דבוק בדרכי הצדיקים ובמסורת אבות, עשה תורתו
קבע ויגע בסוגיות הש"ס, ונפשו קשורה בתורת רביה"ק ז"ע

רבי ישראל ז"ל זילבערשטיין
בן הגה"צ ר' שמעון זצ"ל (דומ"ץ בק"ק פעסט)
נפטר ז' ניסן תש"פ

האשה הצנועה וחסידה, מוכתרת בכל מדה נכונה

מרת **יענטא פרומט** ע"ה **גרינפעלד**
ב"ר נפתלי הירצקא הלוי ז"ל
אשת הרה"ח ר' צבי ז"ל
נפמרה ח' ניסן תש"פ

האשה החשובה מרת
רבקה ליבא ע"ה **ברוין**
ב"ר שלמה הלוי ז"ל ווייס
נפמרה ו' ניסן תשנ"ט

הרב הגה"ח רבי
שמואל זנוויל **גאלד**
ב"ר מנחם ז"ל
נפטר ו' ניסן תשנ"ט

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - ווגתו מרת שפרה יענטא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל
מרת חיה דבורה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל וויינשטאק

KolSatmar.com

א

קושיות ודקדוקים בתחילת הפרשה

קושיא א

וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד 'לְאֹמֶר'. פִּרְשׁוֹ, צֵא וּאִמּוֹר לָהֶם דְּבָרִי כְּבוֹשִׁים, בְּשִׁבְלֵכֶם הוּא נִדְבָר עִמִּי וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הָאֵט גְּעוּרָפֶן צו מִשְׁהָן, וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו, צו מִשְׁהָ, וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד, דַּעַר אֵיבִירִשְׁטַעַר הָאֵט גְּעוּרַעַדִּט צוֹן אִים פֹּון אֵהָל מוֹעֵד, לְאֹמֶר.

זאָגט רש"י, מהו לֹאמֶר, לֹאמֶר אִיז, צֵא וּאִמּוֹר לָהֶם, גִּי אַרױס און דו זאָלסט זאָגן [פֿאַר] זײ דְּבָרִי כְּבוֹשִׁים, בְּשִׁבְלֵכֶם אִיז הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדְּבַר עִמִּי

ב

ויש להבין דלכאורה נאמר כאן רק דברי גדולה ושבת, ולא דְּבָרִי כְּבוֹשִׁים, דפירושו דברי מוסר הכובשים את הלב

(א) איך האָב שוין געשמועסט פון דעם², און אויך נעכטן נאָכט³, [דלכאורה קשה, דהלא הלשון] דְּבָרִי כְּבוֹשִׁים הײסט 'דְּבָרִי מוֹסֵר'.

[ווי] די גמרא זאָגט⁴ [שאומר להם דברים] 'הַכּוֹבָשִׁים' לְבּו שֶׁל אָדָם⁵, [וכגון המבואר שם כי בתענית ציבור הזקן שבהם אומר] אֲחִינוּ, לֹא שֶׁק וְתַעֲנִית גּוֹרָמִים, נֶאָר תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

נו לכאורה האט מען דאָך דאָ גערעדט [רק דברי שבח], מ'הָאָט דערציילט [בשבילכם הוא נדבר עמך], דעס אִיז דאָך דְּבָרִי 'גְּדוּלָּה', אַז מ'דערציילט אַז זײ זענען גרויס, אַז מ'רעדט [למשה רק בשבילם], אַז בְּשִׁבְלֵכֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִדְּבַר עִמִּי, אַזױ ווי רש"י אִיז מְסִבִּיר [שכן מצינו שכל ל"ח שנה, לא נתייחד הדיבור עם משה].

ג

קושיא ב

במדרש: זה שאמר הכתוב הֵבֵן יִקְרִי לִי אֶפְרַיִם, בְּיוֹקֶר יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים לִי, אֵלֶּף נִכְנָסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאַחַד יוֹצֵא מֵהֶם לְהוֹרָאָה. וצריך ביאור להבין השיבות מזה להפסוק דידן

ס'שטייט אין מדרש⁶, אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבֶּן לָהּ, זה שאמר הכתוב (ירמ' לא, יט) הֵבֵן 'יִקְרִי' לִי אֶפְרַיִם, [עשרה נקראו 'יִקְרִים', ואחד מהם ישראֵל], 'בְּיוֹקֶר' עוֹמְדִים לִי [וּשְׂרָאֵל].

^א ברש"י (א, א): לֹאמֶר. צֵא וּאִמּוֹר לָהֶם דְּבָרִי כְּבוֹשִׁים, בְּשִׁבְלֵכֶם הוּא נִדְבָר עִמִּי. שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך, לא נתייחד הדיבור עם משה, שנאמר (דברים כ, טז-יז) וַיְהִי כִּאֲשֶׁר תָּמוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת, וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֹאמֹר, אֲלֵי הִיָּה הַדִּיבּוּר. דבר אחר, צֵא וּאִמּוֹר לָהֶם דְּבָרִי, והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר (יתרו יט, ח) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם [אֵל ה' וגו'].

^ב בסעודה שלישית ויקרא תשי"ז. ונדפס בחידושי תורה תשי"ז.

^ג בסעודת ליל שב"ק. ונדפס גם כן שם.

^ד במשנה דתענית (טו): סדר תענית כיצד, מוציאין את התיבה לרחובה של עיר וכו', הזקן שבהן אומר לפניהן 'דְּבָרִי כְּבוֹשִׁין' [פירש"י: לשון עצירה, כמו מכבש, בלע"ז פריש"א (פרנס, ארפדרוק), שְׂבוּשִׁין אֶת הַלְּבָבוֹת לַחֲזוּרִים לְמוֹטָב. ואלו הן דְּבָרִי כְּבוֹשִׁין] אֲחִינוּ, לֹא נִאֵמַר בְּאִנְשֵׁי נִינוּה וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת 'שֶׁקֶם' וְאֶת תַּעֲנִיתָם, אֵלֶּא וַיֵּרָא הָאֱלֹקִים אֶת 'מַעֲשֵׂיהֶם' כִּי שָׁבוּ מִדְּרָכָם הָרָעָה (יונה ג, י), וּבִקְבֻלָּה הוּא אֹמֶר (יואל ב, יג) וַיִּקְרְעוּ לְבָבָם וְאֵל בְּגִדֵּיהֶם. וּבִגְמָרָא שֶׁם (טו): תָּנוּ רַבֵּנּוּ וכו', אִם יֵשׁ זָקֵן וְהוּא חָכֵם אֹמֶר זָקֵן וְהוּא חָכֵם, וְאִם לֹא אֹמֶר חָכֵם, וְאִם לֹא אֹמֶר אִדָּם שֶׁל צוּרָה, אֲחִינוּ, לֹא שֶׁק וְתַעֲנִית גּוֹרָמִים, אֵלֶּא תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרָמִים, שכן מצינו באנשי נִינוּה וכו'.

^ה וכלשון רש"י דלעיל. וכן פירש בברטנורא (שם ב, א): דְּבָרִי כְּבוֹשִׁים. דברים שְׂבוּשִׁין לְבּו של אדם, לַחֲזוּרֵי לְמוֹטָב.

^ו בויקרא רבה (ב, א): דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבֶּן לָהּ, זה שאמר הכתוב הֵבֵן יִקְרִי לִי אֶפְרַיִם. עשרה נקראו 'יִקְרִים', ואלו הן, הַתּוֹרָה, וְהַנְּבוּאָה, וְהַדְּבָרִים, וְהַדְּעָה, וְהַסְכּוּלוֹת, וְהַעוֹשֶׁר, וְהַצְדִּיקִים,

ברענגט ער, ביי יציאת מצרים, - ער רעכנט אויס, ביי יציאת מצרים, - ווען פרעה העט גיווען געוואלט האבן [געלט], ווען ער בעט כמה דינרי זהב פאר א איד, העט מען דען נישט הקדוש ברוך הוא געוואלט געבן, נאר ער [פרעה] האט נישט געוואלט. האט מען אים געשלאגן מיט פורעניות, מיט משפחות פון ערוב, פון כנים און פון ערוב [והוצרך לשנות הטבע אף כי קשה הדבר בעיני ה']⁷. רעכנט ער אויס ..

ד

קודם הייבט ער אן [למה ישראל הם עולים ב'יוקר', ווייל] אַלף נכנסין צום בית המדרש, - רעכנט ער אויס קודם אזוי, - קודם [אַלף] לַמִּקְרָא זענען זיי נכנסין, און [יוצא מהם] מֵאָה לְמִשְׁנָה, ביז אויף תַּלְמוּד [יוצאין 'עשרה', און] אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא [להוראה], אַלף נִכְנְסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא [להוראה]⁸.
זאגן די מפרשים⁹, טייטשן זיי אז דאס הייסט ב'יוקר'. ווייל לכאורה וואס הייסט [ב'יוקר], וואס איז דאס יקר. נאר ס'איז עפעס א בחינה ווי ס'הייסט א יקר המציאות, א זאך וואס איז 'זעלטן', אַחַד מֵאֲלָף, [וכדכתיב] [קהלת ז, כח] אֶדָם אֶחָד מֵאֲלָף מִצְאָתִי, הייסט עס א בחינת א דבר יקר. אזוי זאגן זיי [פשט].

ה

און דערנאך ברענגט ער [דעם ענין] פון פרעה'ן, - דעם וואס איך האב אנגעהויבן [פרעה'ן], פון פרעה'ן, - ווען ער העט גיווען געבעטן כמה דינרי זהב [היו נותנין לו, ולבסוף הוצרך הקב"ה לשנות הטבע שהוא יקר עוד יותר, ולכן] הייסט עס ב'יוקר'.
[ב] [ועל פנים צריך ביאור לעניינינו, האין שייך לכאן כל דרשה זו שביוקר עומדים לישראל, לענין פרשה זו]. [חידושי תורה].

ו

קושיא ג

עוד במדרש: הֵבֵן יָקִיר 'לִי'. בכל מקום שנאמר 'לִי' אינו זו לעולם, וכן בתרומה כתיב וְיָקָחוּ 'לִי' תְּרוּמָה. ויש להבין דרש זה שאצל תרומת המשכן, דהלא המשכן ובית המקדש לכאורה לא היו קיימים לעולם.
ג) דערנאך ברענגט ער צי [במדרש]¹⁰ א מימרא, כל מקום שנאמר לי איז לעולם, [וכגון] וְהָיוּ 'לִי' הַלְוִיִּם, און בִּישְׂרָאֵל [כתיב פי 'לִי' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל], און [כמו כן בתרומה כתיב] וְיָקָחוּ 'לִי' תְּרוּמָה ..

ומיתתן של חסידים, והחסד, וישראל. התורה וכו'. ○ ישראל מנין, הֵבֵן יָקִיר לי אפרים. ב'יוקר ישראל עומדים לי. בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסין למקרא, יוצא מהן מאה, מאה למשנה, יוצאין מהן עשרה, עשרה לתלמוד, יוצא מהן אחד [להוראה], דהא הוא דכתיב [קהלת ז, כח] אֶדָם אֶחָד מֵאֲלָף מִצְאָתִי. ○ רבי אבא בר כהנא, ורבי יצחק. רבי אבא בר כהנא אמר, אילו ביקש פרעה מִשְׁקָל כל אחד ואחד מישראל אבנים טובות ומרגליות, לא הייתי נותן לו [בתמיה]. אמר רבי יצחק, והלא בדמים נטלן, משפחות משפחות של כנים, משפחות משפחות של ערוב, אין לו דמים [בתמיה]. הֵבֵן יָקִיר ישראל עומדים לי.

¹ וכמבואר בקהלת רבה (פ"ו, פסוק כח): אֲשֶׁר עוֹד בִּקְשָׁה נִפְשִׁי וְלֹא מִצְאָתִי, אֶדָם אֶחָד מֵאֲלָף מִצְאָתִי. בנוהג שבעולם, אלף בני אדם נכנסין למקרא, יוצאין מהן ק' למשנה, יוצאין מהן עשרה לתלמוד, יוצא מהם אחד 'להוראה'. דהא הוא דכתיב אֶדָם אֶחָד מֵאֲלָף מִצְאָתִי.

¹¹ עיין זה באורך ביפה תואר שם.

¹² ב'יוקר רבה (שם, ב): הֵבֵן יָקִיר 'לִי'. בכל מקום שנאמר 'לִי', אינו זו לעולם, לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. בכהנים כתיב [תצוה כח, מא] וְכִתְּבוּ 'לִי'. בלויים כתיב [במדבר ג, יב. ועוד] וְהָיוּ 'לִי' הַלְוִיִּם, בישראל כתיב [בכר כה, נה] פִּי 'לִי' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בתרומה כתיב [תרומה כה, ב] וְיָקָחוּ 'לִי', בבכורות כתיב [בהעלותך שם, יז] פִּי 'לִי' כֹּל בְּכוֹר וכו'. הא בכל מקום שנאמר לי, אינו זו לא לעולם הזה ולא לעולם הבא.

¹³ כאן חסר חלק מהדרוש על הריקארדינג, והושלם בלשה"ק מהגרפס בחידושי תורה תשי"ז, ודברי יואל, וחידושי תורה למסיבות.

ז

ומה שאמר כן לענין תרומה, קצת קשה, שהרי לכאורה במצות ויקחו לי תרומה נצטוו ישראל רק 'לפי שערה', לצורך המשכן שבמדבר. ואף לפי דברי הרמב"ם ז"ל (בית הבחירה א, א) שנכלל בציווי וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ גם בנין בית המקדש, אמנם הלא המשכן ובית המקדש לא היו קיימים לעולם, שהרי נחרבו ונגנוזו, ואם כן האידך מתקיים בזה ענין ויקחו לי תרומה, שזה קיים לעולם. והמפרשים פירשו הכוונה בזה, דכיון שגם לעתיד לבא יתנו גם כן תרומה לבית המקדש כדאייתא בספר יחזקאל כמה פעמים, על כן שפיר היו קיים לעולם. ועוד לאלוק מילין בזה.

ח

קושיא ד - מתוך הדרוש

ד) [בילקוט שמעוני איתא בריש פרשתו^ז], דלאחר שהמשיך משה כל הנסים, ועשה את המשכן, אמר מכאן ואילך מה יש לי לעשות, אמר לו הקב"ה חייך יש לך מלאכה גדולה מכל מה שעשית, ללמד לבני מומאה וטהרה, ולהזהירן היאך שיקריבו קרבן לפני. והקשה בישמח משה^ח דלכאורה יש להבין למה נקרא זה מלאכה גדולה יותר מכל מה שעשה משה עד הנה].

ט

קושיות ודקדוקים בפסוק אֲשֶׁר נָשִׂא יִחְמָא

הקדמה לקושיא ח-ט

בענין הפסוק אֲשֶׁר נָשִׂא יִחְמָא, איתא ברייתא בגמרא, יכול גזירה [שהנשיא יחמא], תלמוד לומר 'אם' הבהן הקושיא יחמא. וביאר בגמרא סברת הוהא אמינא יכול גזירה, משום דאשכחן דכתיב וְנָתַתִּי נֶנֶע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם, שְׁפִשְׁוּהָ הִיא לַהֵם שִׁנְעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם להלן בפרשה כתיב (ד, כב) אֲשֶׁר נָשִׂא יִחְמָא, וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲלֵקוּי אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָה בְּשִׁנְנָה וְאִשָּׁם.

ואיתא בגמרא הוריות (י, א), תנו רבנן, אֲשֶׁר נָשִׂא יִחְמָא, יכול 'גזירה' (פירש רש"י: גזירת מלך היא שנשיא יחמא, מדרא כתיב 'ואם' נשיא יחמא), תלמוד לומר 'אם' הבהן הקושיא יחמא, מה להלן לבישיחמא, אף כאן לבישיחמא. אמר מר יכול גזירה, גזירה מהיכי תיתי (כלומר היכי מצית למימר גזירה, דהיכא אשכחן גזירה כהאי גוונא), ומשני אין, אשכחן (דודאי אשכחן כהאי גוונא) דכתיב וְנָתַתִּי נֶנֶע צִרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם (מצורע יד, לד), בשורה היא להם שננעים באים עליהם, דברי רבי יהודה וכו'. הכי נמי אימא גזירה היא (דכמו שהכתוב מבשרן שעתיד להיות, אף על פי שדבר רע הוא, הכי נמי אימא גזירה שהנשיא יחמא), הלכך כתיב 'אם', עכ"ל הגמרא.

קושיא ח

ואכתי צריך ביאור דמה סלקא דעתך לדמות חמא הנשיא לפרשת ננעי בתים, דשם שפיר יש בו בשורה טובה, דהוא כדי שימצאו את המטמוניות שהטמינו האמוריים. אבל כאן דמיירי מענין החמא, האידך שייך בזה ענין בשורה טובה (ה) ולכאורה הוא פלא מה שמרמזה זה לננעי בתים, דלא דמי זה לזה כלל, דשם בפרשת ננעי בתים, אף על פי שהוא דבר רע, מכל מקום שפיר יש מעם על מה שמשפירן הכתוב בזה, לפי שיש בזה גם בשורה טובה, שעל ידי זה ימצאו המטמוניות שהטמינו הכנענים בכותלי בתיהם, כדאייתא במדרש^א. ואם

^א בפירוש מהרז"ו על המדרש שם: ויקחו לי תרומה. היינו תרומת המשכן, וגם לעתיד יתנו תרומה זו לבית המקדש, כמו שכתוב סוף יחזקאל כמה פעמים. [ועיין עוד ביפה תואר מה שכתב בזה].

^ב בויקרא רבה (יז, א): וְנָתַתִּי נֶנֶע צִרְעַת [בבית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם] (מצורע יד, לד). תני רבי חייא, וכי בשורה היא להם שננעים באים עליהם, תני רבי שמעון בן יוחאי, כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם, עמדו והטמינו ממונם בבתיים ובשדות, אמר הקב"ה אני הבטחתי לאבותיהם שישארו כנענים את בניהם לארץ מלאה כל טוב,

כן סוף כל סוף יש בזה גם בשורה טובה. אבל כאן מה בשורה טובה יש בזה שהנשיא יחמא, וכי איזה טובה או מטמון יגיע להם על ידי כך, ולמה סלקא אדעתין שיעשה ה' ככה לגזור על הנשיא שיחמא.

יא

קושיא ו

ועוד דהא בברייתא קאמר יכול 'גזירה', ולא אמר יכול 'בשורה'

(ו) ועוד יש לדקדק, דגם גבי הנגעים אין הדבר 'גזירה', אלא 'בשורה', ומהיכי תיתי לומר כאן יכול 'גזירה'.

יב

קושיא ז

ועוד דהרי ענין החמא הוא רק בדבר התלוי 'בבחירה', דאם לא כן אין זה חמא ולא היה צריך להביא עליו קרבן. ואם כן האך שייך לחשוב כאן בענין החמא שהוא בזה 'גזירה' מן השמים

(ז) ועוד קשה, דבשלמא גבי נגעים שייך לומר שגזירת המקום הוא להביא נגעים על הבית, [כי אין זה דבר התלוי בבחירה]. אבל איך אפשר לומר על חמא הנשיא שהוא גזירה, והרי הבחירה חפשיית ובירו של האדם לבחור בטוב או בהפכו, וממה נפשך אם גזירה מן השמים הוא שיחמא, למה יחשוב ה' זאת לו לעון, והלא אנוס הוא על פי הדבור לעשות רצון בוראו, ומדוע יתחייב להביא קרבן על שגגתו, ואם אמנם עבירה היא בידו ונתחייב בקרבן, איך אפשר לומר שהוא גזירה מן השמים.

יג

ופלא דבתוספות הרא"ש² העיר שם על זה, דלא דמי כולי האי אהדדי, דאותה בשורה טובה היתה מפני שימצאו המטמוניות כנ"ל, מה שאין כן כאן הוא הודעה על חמא. אבל לא תירץ על זה מאומה, ולכאורה הענין באמת הוא דבר שאינו מוכן.

יד

קושיא ח

וגם יש להבין בענין פרשת נגעי בתים, דלפי האמור כאן בגמרא טעם הנגעי בתים הוא לטובה, כדי שימצאו במטמוניות, ובמקום אחר אמרו חכ"ל דהנגעים הם באים לעונש על החמאים, והוא לכאורה כסתירה

(ח) ועוד ראוי להתבונן, דהנה ממאמר המדרש הנזכר³ מבואר דהנגעים לטובה הם באים, כדי שימצאו שם המטמוניות שהטמינו האמוריים. ומבואר מזה כי נגעי בתים הם לטובה ישראל. וקשה דלכאורה זה סותר להא דאיתא בדברי חכמינו ז"ל בכמה מקומות⁴ שהנגעים באים לעונש על החמא. וכן אמרו עוד במדרש⁵ אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, ואף נגעים הבאים על האדם,

שנאמר (ואתחנן ו, יא) וּבָתִּים מְלֵאִים כֹּל טוֹב. מה הקב"ה עושה, מגרה נגעים בביתו, והוא סותרו ומוצא בו סימא [פי' אוצר].

וברש"י מצרוע (יד, לה): וְנִתְּתִי נֶגַע צֹרֶעַת. כְּשׁוּרָה הִיא לָהֶם שֶׁהֲנִיעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהִטְמִינוּ אִמּוּרִים מִטְּמוּנוֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתֵיהֶם כֹּל אֲרֻבִּים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וְעַל יְדֵי הִנָּגַע נִתְּתָן הַבֵּית וּמוֹצָאן.

² בתוספות הרא"ש (הוריות י): ומי כתיב קרא הכי, לבשר על הרעה. אין, והתניא וְנִתְּתִי נֶגַע צֹרֶעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֶחָדָתְכֶם בְּשׁוּרָה הִיא לָהֶם. אלמא אורחיה דקרא לרמזו העתידות, אפילו הרעות. וואף על גב דלא דמי כולי האי, דאותה בשורה טובה היתה, דאמרינן במדרש שהאמוריים הטמינו אוצרותיהם בכותלי בתיהם, ובמקום המטמון הביא הקב"ה צרעת, כדי שישתרו הכותלים וימצאו המטמון.

³ בגמרא ערכין (טו): על שבעה דברים נגעים באין, על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבושת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין וכו'. [וענין זה בגמ' סוטה (טו) ושבויות (ח). וכריתות (כו)]. וביקרא רבה (י, ג): על עשרה דברים נגעים באים, על עבודה זרה, ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל חילול השם, ועל ברכת השם, ועל הגזול את הרבים, ועל גזול את שאינו שלו, ועל גסי הרוח, ועל לשון הרע, ועל עין רע וכו'.

⁴ בויקרא רבה (י, ד): רב הונא בשם רבי יהושע בר אבין, ור' זכריה חתניה דרבי לוי בשם ר' לוי, אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחלה, ממי אף למד, מאיוב וכו'. אף במצרים כן, ויסגר לפרך בעיקר ומקניהם לרשפים (תהלים עח, מה. קה, לב), ואחר כך (שהם קה, יד) וַיִּבֶן גִּבְעֹת וַתִּתְּנֶנּוּ וַתִּשְׁכְּנֶנּוּ גִבְעֹתָם, ואחר כך (שם, לו) וַיִּבֶן כָּל בְּכוֹר

תחלה הן באים בביתו, חזר בו טעון חליצה וכו', ואם לאו באים על בגדיו וכו', עיי"ש. וחזו"ן מזה כי נגעי בתים הם באים כדי להתרות את האנשים החמאים בנפשותם שיעשו תשובה, וזה שלא כדברי המדרש הנזכר שנגעי בתים הם באים לטובה כדי לחפוש אחר המטמוניות ולגלות גנוי נסתרות.

טו

קושיא ט

ועוד צריכין להבין ענין הטעם שאמרו דהנגע בא כדי לגלות המטמוניות, דהלא מבואר ברמב"ם ורמב"ן דענין הנגעים הם אות ופלא היא בישראל בדרך נס', וצריך הסבר מדוע יעשה ה' נס' עבור הממון, והלא הרבה דרכים למקום שימצאו המטמוניות גם באופן המלוכש בדרך הטבע

טז גם עצם הענין יש להבין במה שאמרו שהנגעים באים כדי לגלות המטמוניות. דלכאורה אם הקב"ה רוצה לזכות את האדם שימצא מטמון בביתו, למה יש צורך להביא זאת באמצעות נגעים, שהם בלאו הכי בדרך נס שהוא לגמרי חוץ לדרך הטבע. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל^{טז}, וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפרשת תזריע^{טז}, דענין נגעי בתים ובגדים אינם במבע כלל, אלא אות ופלא היא בישראל, ובארץ אשר היא נחלת ה' לבר, עיי"ש.

ולמה יש צורך שיעשה ה' גם בשידוד המערכה עבור זה שימצא המטמון, והלא הרבה דרכים למקום לגלות האוצרות המטמוניות באופנים אחרים, כגון שיפול המטמון החוצה מעצמו או שתפול לבינה אחת מן הקיר במקום שהאוצר מונח וכדומה, באופנים שאינם נסים גדולים כ"כ היוצאים מגדר טבע ומנהגו של עולם כמו נגע בבית, והלא כללא הוא (ברכות נח). דלא עביר קודשא בריך הוא ניסא למנא.

(ראה עוד קושיא י, להלן באות כט-לא)

טז

ישוב הקושיות בפסוק אשר נשיא יחטא

הקדמה לישוב קושיא ח-ט

בלוחות שניות נאמר למשה פסל לך, ודרשו חז"ל שאמר לו פסולתן שלך יהא, ומשם נתעשר משה

ואפשר לומר בביאור הענין, על פי מה שכבר אמרתי כמה פעמים^{טז} לפרש מה דאיתא בגמרא^{טז} על הפסוק ויאמר ה' אל משה פסל לך וגו' (תשא לד, א), פסולתן שלך יהא, ומשם נתעשר משה.

בארצם ראשית לכל אונם. אף מחלון וכליון כן, בתחלה נגעה בהם מדת הדין בממונם, ואחר כך וימתו גם שניהם (רות א, ה). ואף נגעים הבאים על האדם, תחלה הן באים בביתו, חזר בו טעון חליצה, ואם לאו טעון נתיצה, הרי הן באים על בגדיו, חזר בו טעון כביסה, ואם לאו טעון שריפה. הרי הם באים על גופו, חזר בו יטהר, ואם לאו בדרך ישוב.

טז ברמב"ם (טומאת צרעת טז, י): הצרעת הוא שם האמור בשותפות, כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה, שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת, ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת, ושנינו עין הבגדים או הכתמים קרוי צרעת. וזה השינוי האמור בבגדים ובכתמים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם, אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל, כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו, אם חזר בו יטהר הבית. אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית, משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן. אם חזר בו יטהר, ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו יטהר, ואם עמד ברשעו עד שישרפו, משתנה עורו ויצטרע, ויהיה מובדל ומפורסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשה"ר.

י" ברמב"ן תזריע (יג, מז): והבגד כי יהיה בו נגע צרעת. זה איננו בטבע כלל, ולא הווה בעולם, וכן נגעי הכתמים. אבל בהיות ישראל שלמים לה', יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב, וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון, יתהווה כיצור בבשרו או בבגדו או בביתו, להראות כי ה' סר מעליו. ולכך אמר הכתוב (מצודת יד, לד) ונתת נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם, כי היא מכת ה' בבית ההוא. והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה', כמו שאמר (שם) כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזקה. ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע, אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר ה' הנכבד שוכן בתוכה.

י" ומהם בסעודה ב' פרשת עקב תשט"ז (נרפס בחידושי תורה תשט"ז), ובדברי יואל לשמחת תורה (אות קיא) ולפסח (אות כא), ועוד בכ"מ.

יז

וביארתי בזה דהנה שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכתבו הטעם בזה, לפי שהמצות הם ענין רוחני ועליון, ועל כן נמשך מזה שכר עולם הבא שהוא רוחני, ולא שייך לזה השפעת עולם הזה הגשמי

דהנה קיימא לך כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. והטעם ביארו הקדמונים^{יז}, כי המצוה היא דבר רוחני מאוד נעלה, ואין ערוך אליה בדברים גשמיים, ולכן אי אפשר לשלם שכר מצוה בעולם הזה, כי בזה נחשב הוא שכר הגשמי לעומת ערך יקרת המצוה.

יח

אמנם זהו רק במצוה שהוא כולו 'לשמה', אבל במצוה 'שלא לשמה' שמעורב עם פניות גשמיים יש להם שייכות לעולם הזה, מזה יוכל להמשך גם השפעת עולם הזה

אמנם כל זה רק אם המצוה נעשית לשמה, ובשלימות הראוי. מה שאין כן באותן המצוות שעושים שלא לשמה, ומעורב בהן איזה פניה וכדומה, הרי מצות כאלו כבר יש להם קצת שייכות עם העולם הזה, שהרי כוונת עשייתם היה עבור דברים גשמיים, ועל כן על מצות כאלו משלם הקדוש ברוך הוא שכרם גם בעולם הזה, שהרי יתכן לבוא בשכרם גם בדברים גשמיים.

יט

[הפסולת]^{יט} שְׁלָךְ, מִשֶּׁם נִתְעַשֶּׂר מִשָּׁה ..

ווייל דער אָמֶת, דעס וואָס מ'טוט [מצות] מיט אַן ערנסטע פֿונָה, אויף דעם גיט מען דאָן נישט קיין שָׂכָר אויף 'דעם' עוֹלָם ..
אָבער די מַצּוֹת וואָס מ'טוט שְׁלָא לְשָׁמָה, דעס ברענגט עֲשִׁירוֹת, [ווייל] ס'האָט אַ שייכות צו 'דעם' עוֹלָם.

כ

ולכן מהמצוות של משה רבינו עצמו נמשך רק השפעה רוחנית, אבל מהמצוות של בני דורו, אשר היה למשה חלק גם בכל המצוות שלהם, מזה שפיר נמשך גם השפעת עולם הזה, כי לאחר חמא העגל כבר היה מצוי גם אצלם פניות של גשמיות, אף שהיו דור רעה. ולכן משם הוא שנתעשר משה, ועל זה נאמר לו 'פסולת' שלך יהא, והיינו המצוות שהם כפסולת נגד האוכל

איבערדעם, אויף מִשָּׁה רַבִּינוֹס מַצּוֹת, האָט מען נישט געגעבן [קיין שָׂכָר] אויף דעם עוֹלָם, נאָר בלויז עֲנִינִים גְּבוּהִים וְנַעֲלָמִים.
נאָר מִשָּׁה זָכָה וְזָכָה אֶת הָרָבִים [וְזָכּוֹת הָרָבִים תְּלוי בו]^כ, קומט אויס [אז] די אַלע מַצּוֹת פון יענעם דור, זענען געווען 'זיינע' מַצּוֹת.

כא

הָגַם ס'איז געווען א דור דַּעָה, אויך זייערע מַצּוֹת. נאָר דעמאָלטס [בשעה שניתנו

^{יט} בגמרא נדרים (לח): אמר רבי חמא ברבי חנינא, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות, שנאמר 'פֶּסֶל לָךְ שֶׁנִּי לָחַת אֲבָנִים קְרָאשִׁים, פְּסוּלָתָן שֶׁלָּךְ יֵהָא'.

ובשמות רבה (מו ב): פֶּסֶל לָךְ, הפסולת שלך, משם העשיר משה. אמר הקב"ה דין הוא שיטול אותן פסולת משה, למה, אלא ישראל שלא נתעסקו במצוות, נתתי להן כל טוב ארץ מצרים, שנאמר (בא יב, לו) 'וְהָיָה יָתֵן אֶת חֵן הָעָם [בְּעֵינֵי מִצְרַיִם], והעשירו, ומשה שעסק בעצמותיות של יוסף יהא עני, אתן לו את הפסולת שיעשיר. ובויקרא רבה (לב ב): גם בַּמִּדְבָּר מִלֶּךְ אֵל תִּקְלָל (קהלת י כ), זה משה, דכתיב (ברכה לג ה) 'וְהָיָה בִישְׁרוֹן מִלֶּךְ. ובחז"ל מִשְׁכָּבְךָ אֵל תִּקְלָל עֲשִׂיר (קהלת שס), זה משה. ומהיכן העשיר משה, אמר רבי חנין מחצב של סנפירינן ברא לו הקב"ה בתוך אהלו, ומשם העשיר, הדא הוא דכתיב פֶּסֶל לָךְ, הפסולת שלך, באותה שעה אמר משה (משלי י כב) בִּרְכַת ה' הִיא תַעֲשִׂיר.

^כ בגמרא קידושין (לט): וחולין (קמב), עי"ש.

^{כא} עיין בזה בתפארת ישראל למחר"ל (פרק יג, ופרק ס), ובלקוטי אמרים תניא (באגרת הקודש).

^{כב} מכאן ואילך ממשיך על הריקארדינג.

^{כב} מלשון המשנה באבות (ה, יח): מִשָּׁה זָכָה וְזָכָה אֶת הָרָבִים, זָכּוֹת הָרָבִים תְּלוי בו, שְׁנָאֵמֶר (ברכה לג, כא) צְדָקָת ה' עֲשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל.

לוחות 'השניות', דכבר היה זה) נֶאֱכָן חֲטֵא הָעֶגְלָה, [איז] דער ענין פון פִּנְיֹת איז דאָך געווען שוין [שייך אצלם], ווייל מ'איז שוין נִתְגַּשֵּׁם געוואָרן [לאחר חטא העגל].
[וזה שרמזו חז"ל בהלשון 'פסולת' שלך יהא, דהכוונה על מצות כאלו שיש בהם פניות שלא לשמה, שזה נקרא כפסולת נגד האוכל].

כב

ומה שנקרא בלשון 'פסולת', הוא כעין שביארו במאמרם פושעי ישראל מלאים מצות 'פרמון', דהיינו שאף המצות שלהם מעורבים בפסולת, וכדוגמת 'הרימון' שמעורב בו האוכל בתוך הפסולת [ועל דרך וואס] ס'שטייט דאָך^כ פושעי ישראל מלאים מצות 'פרמון', [ופירשו הכוונה בזה, כי] אַזוי ווי רמון איז אויסגעמישט דאָס אַל אַל מיטן פִּסּוּלֵת, – אַזוי שטייט דאָך^כ – איז דאָך די מִצְוֹת פון די סִתָּם [מענטשן] אויסגעמישט מיט פִּסּוּלֵת.
[והרי דאפילו עשיית מצוה, אם אינו בכוונה הראויה הוא נקרא בלשון 'פסולת', לעומת יקרת הערך של עשיית מצוה בשלימות, שזה נקרא בלשו 'אוכל'].

כג

[ומצות כאלו שמעורב בהם אוכל עם 'פסולת'] דעס האָט שוין געקאָנט ברענגען עֲשִׂירוֹת. [ולכן במשה רבינו, היות] ער האָט דאָך ווייטער מִזְכָּה געווען אידן [גם לאחר שחטאו בעגל וירדו ממדינתם], איז דאָך דאָס אויך געווען 'זיין', [על כן מ'שם] האָט ער געהאַט אַזעלעכע מִצְוֹת [שנעשו] מיט פִּנְיֹת, [און] פֶּאָר אַזעלעכע מִצְוֹת, דאָס האָט אים שוין געברענגט עֲשִׂירוֹת.

כד

איבערדעם [בלוחות 'שניות' שכבר היה לאחר חטא העגל] זאָגט ער פֶּסֶל לָךְ, 'הַפִּסּוּלֵת' שְׁלָךְ, [כי המצות של כל ישראל נקראים על שמך, ובתוכם יש גם מצות כאלו שהם שלא לשמה המכונה

^{כד} בגמרא ברכות (נז): הרואה רמונים בחלום, זוטרי, פרי עסקיה כרמונא. רברבי, רבי עסקיה כרמונא. פלגי [פירש"י: רמונים שנחלקן], אם תלמיד חכם הוא יצפה לתורה, שנאמר (שיר השירים ח, ב) אֶשְׁקֶף מִיָּן הָרָקֶחַ [היינו תורה] מַעֲסִים רַמְיָי [הנמצאין מן הרמונים], ואם עם הארץ הוא, יצפה למצות, שנאמר (שם ד, ג, ו, ז) כִּפְלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּן. מאי 'רִקְתָּן', אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון.

ובגמרא עירובין (יט). וחגיגה (כז): אמר ריש לקיש, פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהן, קל וחומר ממזבח, הנהב, מה מזבח הזהב שאין אלא כעובי דינר זהב [פירש"י: דבר מועט], עמד כמה שנים [לא חסר הזהב, דנעשה בו נס] ולא שלטה בו האור, פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון, שנאמר כִּפְלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּן, ו"א ר שמעון בן לקיש אל תיקרי רִקְתָּן אלא ריקתין, שאפילו ריקנין שבך מליאין מצות כרמון, על אחת כמה וכמה.

^{כה} בישמח משה פרשת בראשית (עה"פ והארץ היתה תהו): ונקדים עוד הא דכתבי כִּפְלַח הָרִמּוֹן רִקְתָּן, ואמר רז"ל אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון. להבין מה שהמשיל מעשים טובים של הרשעים, לרמון דוקא. דע שיש הפרש והבדל גדול בין מעשים טובים של צדיקים, ובין מעשים טובים של רשעים, דמעשים טובים של צדיקים הוא נקי וזך, אור כְּהִיר בִּשְׁחָקִים, לא כן הרשעים, אף מעשים טובים שלהם הוא מעורב בפניות וכזבים ושקרים, ומלאים נכלים וערממיות, והפסולת מעורב על האוכל, והרי זה דומה לרימון, כי איתא (ברכות לו:.) הוי עובדא ושקלה לנץ דרימון (הוא הקליפה שסביבות הרימון) ויבש רמונא וכו'. כמו כן מעשים טובים של הרשעים, בזולת הפסולת והקליפה אין למעשים טובים שלהם שום קיום. וז"ש ריקנים שבך מלאים מצות, אבל אינו אלא כרימון, והביניהו.

ועוד שם בפרשת תולדות (עה"פ ויאמר ראה): בהזכיר מה שפירשתי מאמרם ז"ל אפילו פושעי ישראל מלאים מצות כרימון. כי יש הפרש בין מעשים טובים של צדיקים, ובין מעשים טובים של רשעים. כי מעשים טובים של צדיקים, הם במחשבה זכה וצלולה בלתי לה' לבדו, לא כן הרשעים, דאף אם עושים מעשים טובים, הוא רק להנאתו ולטובתו, ובשביל איזה תועלת וכדומה, והקליפה עיקר יותר מגוף הפרי, וזולת הפסולת והקליפה לא היו עושים המעשים טובים ההם, והרי זה דומה לרימון, דכי שקלי לנץ דרימונא שהיא השומר לפרי, מיית רימונא, כדאיתא בברכות (שם). כמו כן מעשיהם הטובים של הרשעים, בזולת הקליפה והפסולת אין להמעשים טובים קיום אצלם. וזה שאמר פושעי ישראל מלאים מצות, אבל אינו אלא כרימון, והבן. אמנם מעשים טובים של צדיקים שהוא זך ונקי, אור כְּהִיר בִּשְׁחָקִים למען שמו ית', הוא אֶחָד בלי פסולת, ופרי בלי שומר.

'כפסולת' נגד אוכל], און פון דעם, 'מַשֵּׁם' נְתַעֲשֵׁר מִשֶּׁה, פון דאָרט איז ער געוואָרן אַן עוֹשֶׁר.

כה ישוב קושיא ח

ובזה אין סתירה בין ב' הטעמים שבנגעי בתים, דהנה השפעת המומן שעל ידי הגילוי המטמוניות שבבתים, היה צריך להמשיך ו' על ידי איזה זכות. ועל ידי 'המצות' של דור באי הארץ לא היה נמשך השפעת עולם הזה, אבל על ידי התשובה שעשו על החטא, אשר בתשובה מאהבה הודונות נעשים כזכיות, על ידי זה שפיר היה נמשך גם השפעת עולם הזה, כיון שסוף סוף מקור הוכריות באו על ידי החטאים

איבערדעם קאָן זיין [בשילוב ב' הטעמים שאמרו בענין נגעי בתים].

[דהנה] לְעוֹלָם [ווען] מ'הָאָט געדאַרפט הָאָבן די שְׁפַע, די מַטְמוֹנוֹת'ער, דעס געלט [שטמנו האמוריים בבתיהם. אמנם] דאָס הָאָט [דאָך] געדאַרפט נִמְשָׁךְ ווערן פון עפעס [זכותים]. און פון זייער עֲבוֹדָה, [פון די] מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים [של דור באי הארץ שהיו כולם צדיקים, לא היה מקום להמשיך שכר עולם הזה].

נאָר וואָס דען, אַז ער הָאָט עפּעס געזינדיגט [שאין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא], און דערנאָכדעם הָאָט מען תְּשׁוּבָה געטון [ונתהפכו העוונות לזכיות, אַז היה יכול להמשיך שפע עולם הזה מאותן זכיות שהיו מקודם עוונות].

כו

והוא כעין שביאר הבני יששכר כן לענין אחר, דאם צריכים להמשיך מפלה ועונש על שונאי ישראל, הרי אי אפשר להמשיכו על ידי 'מצות' שמוה נשפע רק טוב, אבל הוא נמשך על ידי 'תשובה מאהבה' שעל החטא, דכיון שמקורם מהחטא יכולין להמשיך מזה פורענות, אבל באופן שהוא טוב לישראל, והוא שיחול הפרענות על השונאי ישראל

[אזוי ווי] ער דער בני יששכר זאָגט¹², - דער בני יששכר זאָגט עס אויף אַן אַנדערע זאָך, - ער זאָגט [עס לגבי] אַז מ'דאַרף מִמְּשִׁיךְ זיין אַן עוֹנֵשׁ אויף די שוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל.

¹² בספרו אגרא דכלה פרשת בהעלותך (עה"פ אל נא תשת עלינו חטאת): ונראה לי על פי מה ששמעתי מקשים, הלא בטבע מצות להשפיע טובות לעולם, ובטבע העבירות לפעול רעות, כי שכר מצוה מצוה ושכר וכו' (אבות ד, ב), ומאתו ית' לא תצא וכו' (איכה ג, לח), והנה כשיצטרך האדם להשפיע רעות לשונאי ישראל המעיקים לישראל, מאין תבא זאת ההשפעה, אם בעשות 'המצוה' הרי פעולתה טובה, ואם בעשיית 'העבירה' מי היתירה. ושמעתי שהוא בפועל עֲבִירָה לְשׁוֹמָה, ואין כאן מקומו. ולי הקטן נראה שהוא על ידי עשיית תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה, שזדונות נעשים כזכיות (יומא פז, ט), היינו שתפעול העבירה טובה לישראל, כמו הזכיות שיבא על ידם טובות לישראל, כן על ידי תשובה כזו, כי העבירות שעשו הבעלי תשובה אשר טבע העבירות ישפיעו רעות, הנה הרעות יחולו על ראש שונאי ישראל, וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹתָם (אחרי טז, יב), ולא ישאר שום רישום עבירה ניכר על העושה העבירה. מה שאין כן כשעושה תשובה רק מיראה, שאז ודונות נעשים רק כשגגות (יומא שם), גם שהוגג צריך כפרה, ועדיין רישום העבירה ניכר על העושה. והשי"ת יודע האמת.

ועוד שם ריש פרשת ראה: רָאָה אֲנֹכִי נֶתַן לְפָנֶיךָ וכו'. כל הוראה ישתומם, התחיל בלשון יחיד רָאָה, ומסיים לפניהם לשון רבים. וגם כן לְפָנֶיךָ לא יצדק, כי חלילה שיאמר השי"ת שההיפוך של הברכות יהיו שייכים לפני ישראל, ובפרט באומרו נֶתַן, וידוע כי מאת לא תצא וכו'. • ואחשבה לדעת, דהנה ידוע טבע וסגולת המצות להשפיע טובה לכל העולמות, וסגולת העבירה הוא בטבעה להשפיע להיפך, והנה לפעמים מצטרכים ישראל להשפיע רעות לשונאיהם, והאין יהיה זה באפשרי, אם הוא מפאת המצות, הלא בטבעה כל טוב, ואם מפאת העבירות, הלא באיסורייהו קיימי. ואחשבה לדעת שהוא בעשות האדם תְּשׁוּבָה מֵאֲהָבָה על העבירות, ואז ודונות נעשים כזכיות, והנה אעפ"כ טבע עשיה זאת גרמה הרע, רק שפעולתה יהיה לטובת ישראל, כמו מִצְוָה, דהיינו שיושפע על ידי אותן העבירות רעות, ויחולו על ראש שונאיהם המעיקים להם. • וזה שאמר רָאָה אֲנֹכִי נֶתַן לְפָנֶיךָ, היינו הכל לפניהם לטובתכם, ובירכם ניתנו, היינו בְּרָכָה לישראל, וקללה לשונאיהם. ומפרש אֶת הַבְּרָכָה תשפיעו לישראל כפשוטו, אשר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת וגו', וְהִקְלָה לשונאי ישראל אם לא תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹקֵינוּ וסִרְסָתָם מִן הַדֶּרֶךְ, אך אֲשֶׁר היינו תשובה מבינה המאשרינ', תשובה מאהבה, אֲנִי מִצְוָה אֶתְכֶם. ובה תפעלו לְלֶכֶת תְּשׁוּבָה אֲחֵרִים וגו'. • זה מה שנראה לי, ושמעתי הענין כבר באופן אחר בשם איזה גדול, והנלע"ד כתבתי. וגם נאמר לי אח"כ בסגנון אחר בשם כבוד אדמו"ר הק' מו"ה יעקב יצחק [מלובלין] זצוק"ל.

ועיין עוד בבני יששכר (ניסן מאמר ד, דרוש ז ודרוש ט ע"ד הרמז) שהביא שם בשם רבותיו אופן אחר בזה, דהוא על ידי עבירה לשמה, וגם לדרך ההוא אמר שם לשון הפסוקים פרשת ראה, ועל זה כתב שם בהג"ה

[דלכאורה] מיט וואָס קאָן מען עס מַמְשִׁיךְ זיין, [אם תאמר] מיט אַ מַצָּה, [הרי] אַ מַצָּה ברענגט דאָךְ נאָר גוטס. און אַן עֲבִירָה ווידעראום, אַן עֲבִירָה איז דאָךְ פאַרקערט, ברענגט דאָךְ אַן עוֹנֵשׁ [שהוא רע לישראל, ולא עונש על שונאי ישראל שהוא טוב לישראל]. נאָר וואָס דען, אַז מ'טוט תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה, [נעשים] זְדוּנוֹת פְּזֻזוֹת^{כז}, ס'ווערט דאָךְ מַצּוֹת ווען ס'ווערט זְכוּיוֹת, און ס'שטאַמט דאָךְ אַבער 'דאָך' פון אַן עֲבִירָה, [און] אַז ס'שטאַמט שוין פון אַן עֲבִירָה, קען דערפון נִמְשָׁךְ ווערן [רע לשונאיהן של ישראל, באופן שהוא טוב לישראל]. אַזוי זאָגט דער בני יששכר.

כו

ונמצא דלעולם ב' הטעמים שבבית המנוגע הם הא בהא תליא, דמתחילה באו על החטא בכדי לעורר אותו לתשובה, ועל ידי התשובה מאהבה נשפע השפעת הממון ונתגלה להם המטמוניות שבבתים

איבערדעם קען זיין אַזוי.

ער האָט געטראָפֿן אַ נִגְעָה [בביתו, און] די נִגְעָה איז געקומען פון אַן עֲבִירָה, דערנאָך איז ער געקומען צום פֿהֶן, [והכהן החזירו בתשובה, ועל ידי התשובה נשפע לו שפע המטמוניות. ונמצא שב' הטעמים שאמרו בנגעי בתים, חדא שהם עבור כפרת החטא ולעוררו לתשובה, וחדא שהם כדי למצוא המטמוניות, הם הא בהא תליא, שהתשובה על החטא הוא ממשיך השפעת הממון]. (השלמת ישוב קושיא ח, להלן באות לב)

כח

קושיא י' - בפרשת נגעי בתים

בפרשת נגעי בתים נאמר וְהָגִיד לִפְהֶן 'לֵאמֹר' פִּנְגַּע נִרְאָה לִי בַּבֵּית.

ובתורת כהנים דורש תיבת 'לֵאמֹר', שִׁיאִמַּר לוֹ הַכֹּהֵן דְּבָרֵי פִיכּוּשִׁים, בְּנִי אֵין הִנֵּגְעִים בָּאִים אֵלַי עַל לְשׁוֹן הָרַע

[והוא דנגעי הבתים באים גם כדי לעורר אותו לתשובה, ווי] ס'שטייט אין תורת כהנים^{כח}

שטייט [על הפסוק] (מצורע יד, לה) וְהָגִיד לִפְהֶן 'לֵאמֹר' פִּנְגַּע נִרְאָה לִי בַּבֵּית. וואָס איז דער 'לֵאמֹר', [דהלא היה סגי לכתוב] וְהָגִיד לִפְהֶן פִּנְגַּע נִרְאָה לִי בַּבֵּית.

זאָגט דער תורת כהנים, 'לֵאמֹר' [מיינט] אַז דער פֿהֶן האָט אים געזאָגט דְּבָרֵי תוֹכַחָה, ער האָט אים געזאָגט מוֹסֵר, זאָלסט וויסן אויף וואָס קומען נִגְעִים, אויף לְשׁוֹן הָרַע.

כט

ולכאורה קשה לפי זה בדקדוק לשון הפסוק 'וְהָגִיד' לִפְהֶן 'לֵאמֹר', דאצל דברי בעל הבית לכהן נאמר לשון 'וְהָגִיד' המורה על דברים קשים כגידון, ואצל דברי הכהן אליו נאמר 'לֵאמֹר' שהוא לשון אמירה רכה. ולכאורה היה צריך לומר להיפך, 'אִמַּר' לִפְהֶן 'וְהָגִיד', לוֹ, שהרי הבעל הבית בא בתחנונים, והכהן הוא אומר לו דברי מוסר ותוכחה הקשים כגידון

י) לכאורה האב איך געפרעגט אַ קִשְׁיָא^{כט}, [דהרי לשון] 'וְהָגִיד' הייסט דאָךְ דברים

(בדרוש ט) וז"ל: הג"ה. יש אצלינו דרך אחר, שהדבר הזה נעשה על ידי תשובה מאהבה, שזדונות נעשים כזכויות, וכתבתי (כאן) רק מה שקבלתי מפי גדולים.

^{כז} כמבואר בגמרא יומא (פז:): אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר (הושע יד, ב) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֶלְקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ [פירש"י: עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה], האי עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול. איני, והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, שנאמר (יחזקאל לג, יט) וּבָשׁוּב יָשַׁע מִרְשַׁעְתּוֹ וְצִשָּׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה עָלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה יַחֲיֶה עַל כָּל מֵה שַׁעֲשָׂה, ואף על העבירות]. לא קשיא, כאן מאהבה, כאן מיראה.

^{כח} בתורת כהנים (פרשה ה, ח-ז): לֵאמֹר, יאמר לו הכהן דְּבָרֵי פִיכּוּשִׁים, בְּנִי אֵין הִנֵּגְעִים בָּאִים אֵלַי עַל לְשׁוֹן הָרַע, שנאמר (תצא כד, ח-ט) הַשֹּׁמֵר בִּנְגַע הַצִּרְעָה לְשֹׁמֵר מֵאֵד וְלַעֲשׂוֹת, זָכוֹר אַתָּה אֶשֶׁר עָשָׂה ה' אֶלְקֶיךָ לְמִרְיָם. וכי מה ענין זה לזה, אלא מלמד שלא נענשה אלא על לְשׁוֹן הָרַע. והלא דברים קל וחומר, ומה אם מְרִים שדברה שלא בפניו של משה, כך, מְדַבֵּר גנאי של חבירו בפניו, על אחת כמה וכמה.

קשים [כגידין], וכדמצינו בדברי חכז"ל בפסוק] כה 'תאמר' לבית יעקב 'ותגיד' לבני ישראל (שמות יט, ג), ותגיד הייסט דברים קשים כגידים, און תאמר איז אַמירה רפה. נון אז מ'זאגט יענעם מוסר, איז דאך דאס דברים קשים כגידים. צום סוף שטייט [פארקערט], אז 'ער' [הבעל הבית] פארן כהן, [ווען] ער האט געזאגט שטייט 'והגיד' [לכהן], פארן כהן האט ער געזאגט דברים קשים כגידים. און לאמר [שמזה דרשן] אז דער כהן האט 'אים' געזאגט מוסר, דארט שטייט שוין לאמר, איז שוין אן אַמירה רפה. ס'איז דאך פארקערט, ער איז געווען דער בעל הבית [הוא שבא בתחנונים להכהן, והכהן הוא שהגיד לו דברים קשים, להוכיח אותו שישב בתשובה על עון לשון הרע].

ל

- [הגם] ס'קאן פארקומען, אז דער בעל הבית זאגט פארן כהן דברים קשים כגידים, און ווען דער כהן רעדט מיטן בעל הבית, רעדט ער מיט אים אַמירה רפה. ס'קאן פארקומען [וכך, בזמן שחוצפה יסגין]. אבער דער פסוק זאגט דאך נישט אזוי [דהכתוב לא מיירי מזה] -

לא

[גו] וואס דען זאגט דער פסוק 'והגיד' לכהן, ובא אשר לו הבית דער בעל הבית קומט צו גיין 'והגיד' לכהן, פארן כהן איז והגיד. און דא שטייט לאמר, ווען דער כהן זאגט אים מוסר זאגט ער אים 'לאמר', זאגט ער אים אַמירה רפה. ס'איז פארקערט גאר, פארקערט ווי ס'העט געברויכט צו זיין.

לב

ישוב קושיא י

עם המשך ישוב קושיא ח

אמנם ביאור הענין, כי הבעל הבית בא ומגיד לו בשורה קשה שכנגד נראה לו בבית, שהוא הוראה על שחמא איהו חמא. ואז כשכהן רואה שבא בהכנעה ורוצה בתשובה, הוא עוזרו בדברי מוסר להורותו דרך תשובה, וכוזה מבשרו גם כן אמירה רכה שבוכות התשובה יזכה להשפיע השפעת העושר, ושיתגלו לו האוצרות שבממנויות

נאר וואס דען, דאס ענין איז אזוי.

ער [הבעל הבית] איז געקומען [להכהן, להגיד לו כי] ס'האט זיך אים געטראפן א נגע, [און] ער ווייסט דאך [אז] ס'קומט פאר א חטא, און ער וויל וויסן [על מה לשוב]. גייט ער, זאגט ער א שלעכטע פשוטה פארן כהן, ער גייט אים זאגן א שלעכטע פשוטה, ער דערציילט אים [אז] ס'איז דא א נגע, [ומובן כי] ממילא איז עס נישט פתחם [רק עבור החטא].

דער כהן נעמט אבער אינאכט [בדברי הבעל הבית ובאופן שהגיד לו הנגע, כי] אז אים טוט טאקע וויי דאס הארץ, [וממילא] טוט ער דאך תשובה אויף דעם, אויף דעם חטא, [און] דורכדעם קען אפירקומען די מטמוניות.

דערציילט אים דער כהן [א בשורה טובה, אז] דער חטא דאס איז [לתכלית] אַמירה רפה, ווייל דו וועסט דא טרעפן מטמוניות פון דעם, פון דעם חטא וועסטו טרעפן מטמוניות. דער כהן איז אים מוידע אז דאס איז [גם] אַמירה רפה.

^ט בכמה דרושים לפרשת מצורע.

^ל ועיין עוד ענין זה באורך בס"ג תזריע מצורע תשכ"ו, וס"ג מצורע תשכ"ז.

לג

ישוב קושיא ז - מתוך הדרוש

[ובזה אתי שפיר נמי למה היה צורך שיבוא נגע בדרך גם ופלא עבור שתתגלה לו המטמון, ולא נתגלה לו המטמון מאליו ובדרך הטבע. כי היה הצורך שיעשה מקורם תשובה מאהבה, אשר באמצעותה יהיה לו הזכות והכח להמשיך השפעה זו, ולכן הוצרך לבוא עליו נגע שאינה בגדר טבעו שלו עולם, כדי שעל ידי זה יבוא אל הכהן ויתעורר לבו לתשובה מאהבה, ובוה תשיגוהו הטובה שיתגלה לו מטמונו המוכן אליו]^א. (חידושי תורה למסכת).

לד

הקדמה ליישוב קושיא ה-ז ממה שאמרתי בפרשת ויקרא תשנ"ז
בהפסוק **אֲשֶׁר יִשְׂאֵי יִחְטָא**, נאמר שם **וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה'** **אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ**.
ולכאורה קשה דאם הוא 'עבירה' ולא מצוה, למה קורא אותה הפסוק בהלשון **אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה'**
דַּעס קאַן זיין [בביאור דברי הגמרא שבפסוק] **אֲשֶׁר יִשְׂאֵי יִחְטָא**.

[דהנה] **איך האב שוין דאס געזאגט פאריאָר^{לב}** [בביאור לשון הפסוק עצמו, דכתיב] **אֲשֶׁר יִשְׂאֵי יִחְטָא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ**.
[דלכאורה קשה] **אַז מ'טוט עפעס וואָס מ'טאָר נישט, דַּעס איז אַן עֲבִירָה, נו וואָס דען זאָגט ער** [עפעס וְעָשָׂה] **אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, אז טאָקע מ'טאָר נישט** [עס טון] **וואָס דאָרף ער דאָס אָנורופן אַ מִצְוָה**.

לה

ולפי פשוטו פירושו דאין חייב קרבן רק על 'מצות לא תעשה' דיקא, כשיש בה חיוב חטאת בשוגג
[נאָר לויט] **דער פֿשט קען מען זאָגן** [דלא קשה זה, דלפי פשוטו הכוונה] **אָזעלעכע 'מִצְוֹת', אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ** [דהיינו 'מצות לא תעשה' דייקא]^{לג}.

לו

אמנם יש לבאר עוד בזה, דבא לרמוז כי דרך הסתת היצר הרע בתחילה, ובפרט לנשיא שהוא אדם גדול, הוא על ידי שמלביש זאת בלבוש של 'מצוה', שידמה על עבירה שהוא מצוה, ובאמת הוא עבירה
נאָר וואָס'זשע דען [לדרכינו יש לבאר עוד בזה, דהנה] **ס'איז יִדּוּעַ אַז דער בעל דָּבָר קומט דאָס ערשטע** [לפתות לעבירה, על ידי שמלבישו 'בלבוש של מצוה'].
[ורוי] **זיי זאָגן דאָך דאָס אַלע^{לד}, אפילו ביי יעדן מענטש**.

^{לא} ונמצא שלא נעשה כאן הנס עבור 'ממון', אלא עבור ההתעוררות לתשובה, שכיוצא בזה שפיר מצינו בכמה מקומות שעושה הקב"ה נפלאות כדי להחזיר את ישראל בתשובה.

^{לב} בס"ג ויקרא תשנ"ז (נרפס בלשה"ק בחידושי תורה תשנ"ז).

^{לג} דהא אין חייב קרבן אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר בפרק ב' דהוריות. וזהו רק במצות לא תעשה בלבד, משא"כ בפסח ומילה אף שהם כרת כיון שהם עשה ולא ל"ת, אין מביאין עליהן חטאת, כמבואר בריש מס' כריתות. וכן פירש ברשב"ם בפרשתן (ד, ב): **אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ**. בכל חייבי כריתות שהם בלא תעשה פירשו חכמים בכריתות ובהוריות, חוץ מפסח ומילה שהם מצות עשה. ובפי' הרא"ם (שם): ומדכתיב **אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ**, למדנו שאין חייבין חטאת אלא על דבר שזדונו כרת והוא בלא תעשה, ולא על דבר שזדונו כרת והוא בעשה, כגון מילה ופסח. וכן כתב ברמב"ן פרשת שלח (טו, כב): וכי תִּשְׁגֹּה וְלֹא תַעֲשֶׂה אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה. הפרשה הזו סתומה במשמעה, ויטעו בה בעלי הפשט לומר שהוא קרבן על מי שלא עשה מה שצוה לעשות, והוא שוגג. ודבריהם דברי רוח, שאם כן יהיה חיוב קרבן בכל מצות עשה שבתורה כשלא קיים את כולם ושגג באחת מהם וכו'. אבל טעמו שתשגו ולא תעשו מה שצוה ה', אבל תעשו הפכו. או יאמר שתשגו ולא תעשו מצותיו במה שהזהיר אתכם שלא לעשות, כי המניעות בלא תעשה יקראו מצות, כמו שאמר (בפרשתן ד, ב) **כִּי תִחְטָא בְּשִׁגָּגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ**.

^{לד} כן מבואר בכמה ספרים. ורבינו רגיל להביא על זה פירוש הבעל שם טוב בביאור הגמרא (שבת עה). דהשוחרט חייב משום 'צובע', ופירשו שם התוספות דאשוחרט 'דעלמא' קאי, וכמובא זה בבן פורת יוסף בסופו (בקונטרס אחרון), ובאורח לחיים (פרשת לך לך).

איבערהויפט [ביי] א נָשִׂיא [וואָס] ער איז אַן אָדָם גָּדוֹל .. מוז ער דאָך עפעס [קומען
הבעל דבר] מיט אַ נייע זאָך, ער דערציילט דעם מענטש אַז וועגן קיום התורה והמצוות
מוז ער [עס טון]. דער בעל דָּבָר קומט אים [דען] דערציילן גראַד זאָלסט טון אַן עֲבִירָה,
[אלא מאי] איז ער דאָך מִסְמָא עֵינִים און זאָגט אים ס'איז אַ מִצְוָה, מִסְמָא איז ער זיך
דאָ טוֹעָה [ווייל] ער מיינט ער טוט אַ מִצְוָה.
נאָר מ'טאָר אַזאַ מִצְוָה נישט טון, ווייל ס'איז אַן עֲבִירָה.

לז

וזה שאמר וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה', דבכך טועה שהוא סובר
שהוא 'מצוה', אבל באמת אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ, שהוא עבירה

זאָגט ער אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחְטָא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה', אָבער אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ,
מ'דאַרף אַזאַ מִצְוָה 'נישט' טון. ער קומט אים דערציילן ס'איז אַ מִצְוָה, און ס'איז
[אָבער] נישט קיין מִצְוָה.

לח

ישוב קושיא ו-ז

וזהו ביאור הברייתא יכול גזירה. דמכיון דמיירי בעושה בשוגג ובטעות על ידי שהוא חושב שהוא מצוה, קא סלקא
דעתך דשנא נגור כן מן השמים שימעה ברבר, בכדי שאחר כך על ידי התשובה יוכל הנשיא להשפיע השפעת
עולם הזה

איבערדעם [זהו שאמר בגמרא יכול גזירה], מ'האט געקאָנט מיינען, [דלכאורה] וואו
קומט דאָס עפעס ער זאל האָבן אַזאַ טעות, האָט מען געקלערט אָבער אַז ס'קען זיין
אַז דער בורא כל עולמים [סיבב כך, און] ס'איז אַ גִּזְרָה מ'זאל אים פֿאַרבלענדן די אויגן
[אַז] ער זאל טון אַזאַ עֲבִירָה [בשוגג], כדי ער זאל קאָנען מִשְׁפִּיעַ זיין.

אַז מ'דאַרף האָבן הַשְׁפָּעַת מִמּוֹן, איבערדעם איז אַ גִּזְרָה מ'זאל אים פֿאַרבלענדן
די אויגן^{לה} [ויטעה בדבר], און ער זאל דערנאָכדעם זיך אינאַכט נעמען [אַז] ער האָט
געטון אַן עֲבִירָה, און דערנאָך תְּשׁוּבָה טון [מאבהה, והזדונות יתהפכו לו לזכיות], ממילא
וועט זיין הַשְׁפָּעוֹת, וועט ער קאָנען מִשְׁפִּיעַ זיין, ער וועט קאָנען מִשְׁפִּיעַ זיין מִמּוֹן.

לט

ישוב קושיא ה

ומוכן שפיר מה שמפרש בגמרא דהיה סברא לדמותו לפרשת נגעי בתים, דהא גם בנגעי בתים הוא כך, שהנגע בא
עבור החטא ובכדי לעורר אותו לתשובה, ושוב על ידי התשובה יושפע השפעת הממון, שיתגלו המטמוניות שבבתים
איבערדעם איז שוין זייער גוט דער דְּמִיוֹן [לפרשת נגעי בתים], פֿאַרשטייט מען שוין
די גמרא.

[דעל מה שאמר בברייתא] אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחְטָא, יָכוֹל גִּזְרָה, פרעגט די גמרא וואָס עפעס
זאל זיין אַ הָוָה אֱמִינָא בְּעוֹלָם [לחשוב] ס'איז אַ גִּזְרָה ער זאל 'זינדיגן'.
זאָגט ער ניין, [דשפיר היה סברא לומר כך. שהרי] איך זעה דאָך ביי וְנִתְּתִי נֶגַע צִרְעַת
בְּבֵית אֶרֶץ אַחֲזָתְכֶם, און פֿאַרוואָס איז עס געשען, אויך פֿאַר אַן עֲבִירָה, און דער מִכְּנֶן

ו"ל הנועם אלימלך (ר"פ תולדות): דהנה אנו רואים מעשה בני אדם, דהיינו הרשעים העושים רע, תחילת
הסתת היצר הרע בהם, הוא שאומר להם שזה הוא מִצְוָה לעשות, ובאמת היא עֲבִירָה גדולה וכו'. וזהו וְאֵלָה
תוֹלְדֵת יִצְחָק, דהיינו הדין הבא על ידי עבירות, הסיבה של עבירה הוא מחמת בן אָבְרָהָם, רמז למצוה, דהיינו
שהיצר הרע אומר לו שהוא מִצְוָה.

^{לה} אבל סוף סוף עדיין הוא באופן שהוא תלוי בבחירתו, אלא שמחמת סמיות העינים קשה עליו להכיר האמת
והבחירה לטובה (ומיושב גם קושיא ז).

פון דער עבירה איז וועגן די מַטְמוּנִיּוֹת [שיושפע לו על ידי 'התשובה' שיעשה על זה]. ממילא קען זיין פֿאַר דעם זעלבן טעם איז גאָר אַ גִּזְרָה [אז] דער נָשִׂיא זאָל זינדיגן.

מ

ועל זה מתוך תלמוד לומר 'אם' הִבֵּהֶן הַמִּשְׁפִּיחַ יִחְטֹא. ומסיק שבאמת אין לומר כלל שהוא 'גזירה', כי הרבה דרכים למקום להמשיך גם השפעת עולם הזה, ואין רצונו יתברך שיבוא זה על ידי שיחטאו מתחילה ענטפערט אָבער די גמרא ניין, [דמסקנת הברייטא הוא כי] איך ברויך נישט אַזעלעכע גִּזְרֹות. אַז דער בורא פֿל עולָמים וויל מְשַׁפֵּיעַ זיין, איז הִרְבֵּה דְרָכִים לְמָקוֹם. פֿאַלט די גמרא אָפּ דערפון, מ'זאָל נישט מיינען [אזוי].

יכול איך העט געוואָלט מיינען ס'איז טאָקע אַ גִּזְרָה אַז דער נָשִׂיא מוז זינדיגן, אַז מ'ברויך האָבן געלט מוז מען זינדיגן. זאָגט די גמרא ניין ! ס'איז נישט קיין גִּזְרָה. ס'איז נישט קיין גִּזְרָה^ל.

מ'קען האָבן געלט 'אומגעזינדיגט' אויך, אַז דער בורא פֿל עולָמים העלפט.

מא

ביאור המדרש בפרשת נשא

בפרשת שילוח טמאים, נאמר 'צו' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח מִן הַמִּחֲנֶה, ועל זה אמרו במדרש אין 'צו' אלא לשון זירוז, דביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש 'חסרון כּיס' [והנה] דער מדרש זאָגט^ל, אֵין לשון 'צו', אֵין 'צו' אלא לשון זירוז, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כּיס. רעכנט ער אויס וואו ס'שטייט אַלץ צו, [וכגון] ביי עולָה^ל, [און] נאָך רעכנט ער אויס [ביי] וַיִּשְׁלַח מִן הַמִּחֲנֶה, צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח מִן הַמִּחֲנֶה פֿל צִרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶּשׁ [נשא ה, ב], אֵין 'צו' אלא לשון זירוז, [דביותר צריך לזרז] במקום שיש חסרון כּיס.

מב

ולכאורה קשה דאינו מוכן להבין מה חסרון כּיס יש בשילוח טמאים מן המחנה לכאורה איז דאָך דאָ שווער [בפרשת וַיִּשְׁלַח מִן הַמִּחֲנֶה, דמה חסרון כּיס יש בדבר].

^ל ולא דמי לנגעי בתים, דשם מיירי מענין 'העונש' לאחר שכבר חָטָא, שבזה שפיר שייך ענין 'גזירה' או 'בשורה'. אבל הכא דקאי על החטא עצמו, מסיק הברייטא דאי אפשר לפרש כן. ולכן נקט הברייטא הלשון יכול 'גזירה', ולא כדהתם איתא לשון 'בשורה', שבלשון גזירה יוכן יותר מה דמסיק על זה, דאין לומר בחטא שתהיה בכלל 'גזירה' מן השמים (ובזה יתיישב גם קושיא ו).

^ל במדבר רבה (נשא ז, ו): צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח מִן הַמִּחֲנֶה פֿל צִרוּעַ וְכָל זָב וגו'. כל מקום שנאמר צווי, הצווי מיד בשעת המעשה, ונוהג לדורות. ○ רבי יהודה בן בתירה אומר, אין צווי בכל מקום אלא זירוז, שנאמר (ואתחנן ג, כח) וַצִּו אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקִיָּהוּ, לפי דרכנו למדנו שאין מחזיקין אלא המוחזקין, ואין מוזרזין אלא המוזרזין. ○ רבי שמעון בן יוחאי אומר, אין צווי בכל מקום אלא חסרון כּיס, שנאמר צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שִׁמֵּן זֵית זָךְ (אמור כד, ב), צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח (נשא שס), צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתִּתְּנוּ לָלוּזִים (מסעי לה, ב), צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קִרְבָּנִי (פינחס כח, ב), הא אין צווי בכל מקום אלא חסרון כּיס וכו'. ולשון רבינו כאן בכל זה, הוא כלשון רש"י שם בריש פרשת צו: צו אֶת אֶהָרֶן. אין צו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות. אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כּיס.

^ל דכתיב בריש פרשת צו (ו, ב): צו אֶת אֶהָרֶן וַאֲת בְּנָיו לֵאמֹר זאת תִּזְרֹת 'העֶלָה' וגו'. ואיתא בתורת כהנים שם: אין צוָּאָה אלא זירוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ביותר כל מקום שיש חסרון כּיס. וברש"י שם: צו אֶת אֶהָרֶן. אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כּיס. [ולשון רבינו כאן, הוא מלשון רש"י שם].

מילא ביי עולָה פאַרוואָס ס'איז אַ חֶסְרוֹן פֿיס, פּלאַגט מען זיך אויך. זאָגט מען^ט [שוין תירוצים], ווייל ס'איז פּוֹלָה פֿליל. און [כמו כן אצל] די אַלע זאָכן וואָס שטייט צו [מובן יותר ענין 'החסרון כיס' שיש בדבר].

אַבער דאָ שטייט [דאָך נאָר אַז] מ'זאָל יענעם מְשַׁלַּח זיין, דאָס קאָסט דען 'געלט' אַז מ'דאַרף יענעם מְשַׁלַּח זיין, דאָס טוט מען [דאָך] אַזוי אויכעט. [וצריך ביאור] וואָס פאַר אַ חֶסְרוֹן פֿיס [יש בענין שילוח הטמאים].

מג

וכבר ביארתי בזה, על פי דברי המדרש דמה שנאמר שם פֿל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ, זה רומז על טמא עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים. ואם כן יש כאן רמז בפרשה זו על החיוב להרחיק את הרשעים בעלי עבירות מן המחנה

נאָר וואָס זשע דען [כבר פירשתי בזה. דהנה] דער מדרש זאָגט דאָך^ב [אויף] פֿל צְרוּעַ וְכָל זָב [וכל טָמֵא לִנְפֶשׁ], רעכנט ער [אויס אַז] דאָס איז די בְּעִלֵי עֲבֻרוֹת, רעכנט ער אויס [דאלו הג' ענינים, צרוע זב וטמא לנפש] דאָס איז קעגן עֲבֻדָּה זָרָה און גִּלּוּי עֲרִיּוֹת און שְׁפִיכוֹת דָּמִים.

מד

והנה איתא במדרש כי בזמן הזה הרשעים הם עשירים, והצדיקים עניים, אבל לעתיד יהיה הממון אצל הצדיקים. ואם כן בשילוח והרחקת הרשעים מן המחנה, שפיר מצוי בזה חסרון כיס גדול, כי הממון הוא על פי רוב ביד הרשעים

און ס'שטייט דאָך אין מדרש^א, אַז ווען מ'איז אין גְּלוּת, 'שטייט איין' רוב געלט ביי די עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ [והצדיקים הם עניים]. און ווען דער אייברשטער העלפט, נאָך די גְּאֻלָּה, דעמאלטס איז פאַרקערט, שטייט עס איין [ביי די צדיקים].

^ט בדברי דוד להטו"ז על פירש"י (שם): אמר ר' שמעון ביותר כו'. נראה דבא לתרץ למה נאמר דוקא כאן דבר זה, דהא כל הקרבנות נוהגין מיד ולדורות, לזה תירץ דכל הקרבנות יש בהם הנאה לכהנים, במה שמגיע לחלקם מן הקרבן, אם כן בודאי ידורו כל אחד שלא להתעצל בעבודה, פן יקדמנו אחר. מה שאין כן 'בעולה' שכולה כליל, ואין לכהנים חלק בבשרה, הוה אמינא שיתעצל בה, וזהו חסרון כיס לכהן של אותו משמר. וזה מיקרי חסרון כיס, על דרך המבטל כיסו של חבירו, שפירושו שמבטל ממנו הריחו שמגיע לו. על כן אמר כאן גבי עולה לשון זירוהו. זה נראה יותר נכון מן הדברים שנאמרו בזה במפרשים.

ובמשכיל לדוד על פירש"י (שם): ור"ש פליג ואמר לא מן השם הוא זה, אלא היינו טעמא משום דכאן מיירי בעולה שיש בה חסרון כיס, שכולה כליל, והכהנים טרחי בה בלא הנאה, רק מן העור שהוא דבר מועט. [ועיין עוד תירוצים בזה בדברי שאר המפרשים שם, ובדברמ"ב ואור החיים הק'].

^ב במדובר רבה (נשא ז, ט'): דבר אחר צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, רבנן פתרין קרייה בגלות. צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, על שעברו ישראל על המצות, נתחייבו שילוח זה גלות, הדא הוא דכתיב וישלחו מן המִּחֲנֶה, אין וישלחו אלא לשון גלות, כמה דתימא (ירמ' טו, א) שֶׁלַח מַעַל פְּנֵי וַיֵּצֵאוּ. מן המחנה, זו ארץ ישראל ששם השכינה חונה. פֿל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִנְפֶשׁ, רָמַז להם שיש להם צורך בשר ודם וצורך עבירות הללו, עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, יתחייבו גלות. צְרוּעַ זו עבודה זרה, מה מצורע מטמא בביאה, אף עבודה זרה מטמא בביאה. זָב זו גילוי עריות וכו'. טָמֵא לִנְפֶשׁ אלו שופכי דמים, שהן מטמאין עצמן ומטמאין הארץ בשפיכות דמים וכו'.

^א בשמות רבה (משפטים לא, ה) אַם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי. כיון שבנה שלמה את הבית אמר להקב"ה בתפלתו, רבון העולם, אם יש אדם שיתפלל לפניך שתתן לו ממון, ואתה יודע שרע לו, אל תתן לו. ואם ראתה אדם נאה בעשרו תן לו, שנאמר (דברי הימים ב' ו, ל) ונתתה לאיש כֶּכֶל דְּרָכֵיו אֲשֶׁר תַּדַּע אֶת לִבָּבוֹ. לפי שבעולם הזה, היו הרשעים עשירים, ונתונים בְּשִׁלּוֹה וְהַשְׁקָט, והצדיקים עניים, אבל לעתיד לבא, כשיפתח הקב"ה לצדיקים אוצרות גן עדן, הרשעים שאכלו נשך ותרבות עתידין להיות נושכין בשיניהם את בשרם, שנאמר (קהלת ד, ה) הַפְסִיל חֶבֶק אֶת יָדָיו וְאָכַל אֶת בִּשְׂרוֹ, והם אומרים וְלֹאִי הֵינּוּ פּוֹעֲלִים וְהֵינּוּ טוֹעֲנִין בַּחֲפִנָּה, וְלֹאִי שֶׁהֵינּוּ עֹבְדִים וְיִהְיֶה לָנוּ כֵן וכו'. אמרו ישראל לפני הקב"ה ומי הם עמך, אמר להם הַעֲנִיִּים שנאמר (ישעיה מט, יג) כִּי נָחַם ה' עַמּוֹ וַעֲנִיּוֹ וְרָחַם. מדת בשר ודם, אם היו לו עניים קרובים, והוא עשיר, אינו מודה בהם, שנאמר (משלי יט, ז) כָּל אָחִי רֶשַׁע שְׂנָאֵהוּ. והקב"ה אינו כן, שנאמר (דברי הימים א' כט, יב) וְהָעֶשֶׂר וְהַקְּבֹוד מִלְּפָנֶיךָ, ואינו מחופף אלא על העניים שנאמר (ישעיה י, לב) כִּי ה' יִסַּד צִיּוֹן וְכֵה יַחֲסוּ עַמּוֹ. לכן נאמר אַם כֶּסֶף תִּלְוָה אֶת עַמִּי.

מה

נו קומט אויס, היצט פארשטייט מען שוין.

[שהרי] געוויינטליך שטייט איין דאָס געלט, ביי 'די' [הבעלי עבירה] שטייט איין דאָס 'געלט', איבערדעם אז ס'איז טאָקע וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, באַצאָלט מען [דערויף בחסרון כס, ונמצא] ס'איז אַ טייער אַרטיקל.

איבערדעם, איבערדעם שטייט ביי דעם, איבערדעם שטייט [אז] ס'איז אַ חסרון פֿיס, אז מ'איז טאָקע מָקִים וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, [על זה אמר רבי שמעון] ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון פֿיס. [ווייל] אז מ'זאל זיך טאָקע מִפְּרִיד זיין, מ'זאל זיך מִפְּרִיד זיין פון די אלע דְּרָכִים [שלחם] און פון דאָס' [מבעלי העבירה], איז טאָקע [חסרון כס גדול].

פארשטייט מען דעם מדרש על פֿי פֿשוט, ס'איז על פֿי פֿשוט.

מו

איבערהויפט פֿימִים האָלו, איז דער נִסְיוֹן מַעִיד, אז דאָס איז אַ 'טייער אַרטיקל', אז מ'זאל זיך טאָקע מִפְּרִיד זיין פון די פֿעֲלֵי עֲבֻרֹת, מ'זאל מָקִים זיין וישלחו כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, איז אַ מָקוֹם - טאָקע - שיש חסרון כס. [עד כאן ממה שפירשתי כבר בזה] ^{מב}.

מו

אמנם לדרכינו עתה יש לומר עוד ביאור בזה, כי שמו יחשוב האדם שעל ידי הבעלי עבירה יוכל להתמשך השפעת ממון, באם יעשו תשובה, ולכן לא ירצו לשלחם. לכך הוצרך לומר לשון 'צו', לזרז על זה אפילו כשתחשוב שיש חסרון כס

נאָר לויט דעם [לדרכינו עתה יש לפרש עוד בזה, דכפי מה שאמרנו למעלה] איז גאָר אַ חֶסְרוֹן פֿיס [בדרך] פֿשוט אויך, [ווייל] ס'דאַכט זיך דאָך אז מ'טוט עפעס אַן עֲבִירָה [ויעשו אחר כך תשובה, שיהיה להם למקור] פון וואו ס'זאל זיין געלט, ווי ס'שטייט [בגמרא] יָכוֹל גִּזְרָה, [ס'איז דאָך געווען אזוי] די 'הָיָה אָמִינָא', איז דאָך שוין אויף אַן אנדערן אָפֿן ^{מב} [יש מקום לחשוב] אויך אַ חֶסְרוֹן פֿיס, אז ס'איז יָכוֹל גִּזְרָה.

מה

היוצא מזה לענינינו:

דער תוכן פון דעם ענין.

אז ס'שטייט היינט דאָס אידישקייט [על אותן קצת היהודים שהולכים בדרך הישן, און] מ'דארף [עס] מְחַזֵּק זיין.

בעוונותינו הרבים איז זייער געבליבן זייער ווייניג, דעם ביסל אידישקייט וואָס מקאָן [ממשיך זיין, און] מ'דערהאַלט זיך [בדרך אבותינו] אזוי ווי מ'איז מְקוּבָּל.

דער דָּרף וואָס ס'קען האָבן אַ 'קיום', [אז] ס'זאל בלייבן דורות אידן, אידן מיט טַהָרָה, און ס'זאל נִמְשָׁך ווערן [אויף ווייטער], איז דאָ ווייניג, און ס'האָט אַ שוואַכערן כֹּחַ [ווי אַמאָל]. [וראה עוד בזה להלן באות צז]

^{מב} ביום ו' אלול תשט"ו, וביום א' דסוכות תשי"ז (נדפס בחידושי תורה ג' כרכים עמוד לט, ובדברי יואל לסוכות אות מז).
וכן ביאר רבינו גם במסיבות א' ויגש תשי"ט, א' בהעלותך תש"כ (לשון קדשו קונטרס שלג), ד' נשא תשכ"א, א' וישב תשכ"ה. ובס"ג אמור תשכ"ו, וליל שב"ק נשא תשכ"ו.

^{מב} מלבד אופן הראשון שביאר רבינו בזה מכבר.

און טאקע דעם וואָס מ'זאָגט, טאָקע אַמֶת וַיִּצִיב, אַז ס'איז נישט אין דעם דָּרָךְ [של רוב הדור], איז עס בכלל אַ מָקוֹם שֵׁישׁ חֶסְרוֹן פִּיִּם.

מט

וואָרן איך דאָרף דאָךְ נישט צו זאָגן, מ'זעט אין דער מְדִינָה [אמעריקע וצפֿונֶה] איבערהויפּט, איז דאָ 'געלט' איז דאָ אַן אַ שיעור.

דאָס גאַנצע [געלט] וואָס מ'ברויך האָבן אויף אידישקייט, איז אַ הֶבֶל [וודער מועט] קעגן דאָס געלט וואָס ס'איז דאָ אין דער מְדִינָה, [און קעגן] וואָס מ'גייט אַוועק בעווייניגן הרבים אויף שְׂמִדוּת^מ, און אויף אַנדערע דְּרָכִים לֹא טוֹבִים, דעם וואָס מ'ברויך נישט [צו געבן דערויף].

אויף די אַלע עֲנִינִים וואָס רַחֲמָנָא לִיִּצְלָן ס'גראַבט אונטער דאָס אידישקייט, און פאַרדאַרבעט דאָס אידישקייט, איז דאָ אַזויפיל געלט [וואָס] ס'האָט קיין שיעור [נישט]. און אויף 'אידישקייט', איז זייער שווער [צו שאַפֿן געלט].

נ

טאָקע אַזוי ווי די גמרא זאָגט [בהבֿרייתא] יְכֹל גְזִירָה. נאָר די גמרא זאָגט [פֿשט אַז] מ'מיינט נאָר אַז דער 'נָשִׂיא' ברויך זינדיגן [כדי] ס'זאָל זיין געלט.

דאָ מיינט מען אָבער, [דבכדי] אַז ס'זאָל זיין געלט, מוז טאָקע 'יעדער' זינדיגן. [ווייל] אין פֿלוג [לפי הנדמה לעיני הבריות] זעט עס אויס אַז ס'גייט נישט אַנדערש. נאָר דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים העלפט אָבער 'דאָך' [שנוכל להחזיק מעמד].

נא

על כל פנים, [אַבער] אַזויפיל דאָרף מען וויסן, דעם ביסל אידן וואָס זיי האָבן נאָך 'געפֿיל' [פאר אידישקייט], דאָרף מען וויסן [אַז] ס'ליגט אַ גרויס אַתְּרִיּוֹת, ס'ליגט אַ גרויס אַתְּרִיּוֹת [אויף דעם ביסל אידן, און] מ'ברויך דאָס מְחֻזָּק זיין 'איבער די כוחות', ווייל ס'באַשטייט אויף דעם ביסל 'אידישע אידן'.

ס'קען נישט זיין פון ערגעץ אַנדערש, [און] נישט יעדער האָט די זְכִיָּה ! [ווייל] מ'האַלט נישט [דערביי, צו געבן פאַר דעם, און] ס'איז זייער שווער.

[וואפֿילו] וואָס שטייט [בפֿירוש] אין די תּוֹרָה הִקְדוּשָׁה און וואָס שטייט אין דְּבָרֵי נְבִיאִים, איז דאָ ווייניג [שמקיימים ומחזיקים בזה], דאָרף מען [טרעפֿן] געקליבענע מענטשן וואָס זיי האַלטן ביי דעם. און [הערשט] אַז מ'האַלט עס [יא], האַלט מען עס נישט אַזוי בְּשִׁלְמוֹת.

נב

נאָר איין זאך איז דאָ, וואָס ירמיה הנביא האָט געזאָגט, דאָס האַלט מען בְּשִׁלְמוֹת, כמעט ניין און ניינציג פּראָצענט וועלט, די גאַנצע וועלט. [וואָס] ירמיה הנביא האָט געזאָגט^מ [על אנשי ענתות] הַכְּשִׁילִם בְּעֵינֵיהֶם שְׂאִינָם

^מ למגבות וקופות כחות הציונים. ועיין בזה באורך בדברי רבינו במסיבה מוצ"ש בחקותי תשס"ז. ועיין עוד במסיבה א' נציבים וילך תשי"ז, א' ויצא תשכ"ד, ועוד.

^מ כמבואר בגמרא בבא קמא (טז): דרש רבא, מאי דכתיב (ירמ' יח, כג) יהיו מְכַשְׁלִים לְפָנֶיךָ בַּעַת אָפֶּךָ עֲשֵׂה בָהֶם, אמר ירמיה לפני הקב"ה, רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צְדָקָה, הַכְּשִׁילִם בְּכֵנִי אָדָם שְׂאִינָם מְהוֹגְגִים, כדי שלא יקבלו עליהן שָׂכָר. [וביאור ענין זה עיין בדברי רבינו בזה במסיבה א' תשכ"ב, ועוד].

מְהוֹגְגִים. אַז מ'וועט געבן געלט, זאָל מען [עס] געבן פאַר עַנְיִים שְׂאִינִם מְהוֹגְגִים, דעס האַלט מען אײן בְּשִׁלְמוֹת.

יִזְי פֶּאָרַכטן זיך אַרױסצורירן' פון דער קָלָה פון ירמיה הנביא, אַז מ'זאָל געבן געלט פאַר עפּעס אַ דָּבָר הַגּוֹן. [וכמו שאנו רואים בעוה"ר] אַז מ'גײט אַוועק אַוּצְרוֹת געלט, אַוּצְרוֹת כֶּסֶף וְזָהָב, פֶּאָר דְּבָרִים שְׂאִינִם מְהוֹגְגִים.

נאָר [ס'איז] נישט נאָר 'אַינע מְהוֹגְגִים', נאָך אַרגער ווי 'אַינע מְהוֹגְגִים', - כ'מײן - [שהם נותנים] אויף עַנְיִנים וואָס רַחֲמָנָא לִיצְלָן, וואָס ס'פֿירט אַראָפּ פון אידישקײט.

נג

אַבער על כל פנים דעס ביסל אידן, וואָס זיי האָבן נאָך 'געפֿיל', און זיי זענען 'דערביי', דאַרפן דאָס מִחֻזֵּק זײן. מ'זאָל וויסן ס'ליגט דאָס אַחֲרִית, ס'ליגט דאָס אַחֲרִית [אויף זיי].

נד

אַזוי ווי דער מדרש זאָגט¹ [בפסוק] הֵבֵן 'יָקִיר' לִי אֶפְרַיִם, 'בְּיוֹקֶר' [עומדים לי ישראל]. [וכדלעיל בקושיא ב].

[ומפרש, לפי שנאמר] אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מִצָּאֲתִי, [אז] מ'דאַרף אויפהאַלטן טויזנט קינדער [כדי] אַז ס'זאָל אײנער אַרױסקומען [להוֹרָאָה], פֶּאָרשטייט מען ס'איז אַ טײער אַרטיקל. [ווי] די גמרא² רעכנט אויס³.

לאָמיר באַרעכענען וואָס ס'קאָסט אויפהאַלטן בײַן אונז, [זעט מען דאָך ווי] ס'איז אַ טײער אַרטיקל, און דער תְּכָלִית [הבא מזה] זאָגט די גמרא [איז] אֶחָד מֵאֶלֶף מִצָּאֲתִי, הֵבֵן [יָקִיר לי], בְּיוֹקֶר עוֹמְדִים לִי.

[וישוב קושיא ב על זה המדרש, ראה להלן באות צב]

נה

התחלת ישוב הקושיות בתחילת הפרשה

ישוב קושיא ג (באופן ראשון)

וענין מה שדרשו וְיָקָחוּ 'לִי' תְּרוּמָה, דהוא לעולם. יש לומר דהנה שם נתנו נדבותם כדי לבנות מקום להשראת השכינה, ודבר זה נוהג גם לדורות עולם, שיתנו נדבות לבנין בתי כנסיות ומדרשות, ותלמודי תורה, שהם מקום להשראת השכינה [און דעס וואָס אויף] דער וְיָקָחוּ 'לִי' תְּרוּמָה, זאָגט מען 'לִי' לעולם [קושיא ג].

[אפשר לומר] ווייל אַבער דער כַּח וועט בלייבן, [דעס וואָס] מ'האַט געבויעט אַ מקום אויף הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה, [איז] יהיה איך שיהיה ס'בלייבט אַ נִצְחִיתוּת. [שגם בכל הדורות צריכין בני ישראל לתורם תרומה ליתן נדבות לצורך בנין בתי כנסיות ומדרשות, ובתי תלמוד תורה, שהם מקומות המיוחסים להשראת השכינה]⁴.

נו

ישוב קושיא ג (באופן שני)

או על פי המבואר בספרים, דבית המקדש דלעתיד שיבוא בנוי ומשוכלל מן השמים, הוא נבנה והולך תמיד בכל דור על ידי המצות ומעשים טובים של ישראל. ואם כן שפיר שייך מצות בנין בית הבחירה לעולם, ואפילו בזמן הזה [ווערד יש לפרש⁵, דהנה] ס'שטייט⁶ [אז] דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ [השלישין] בױעט זיך

¹ הכוונה על 'המדרש' הנזכר.

² ועיין בחידושי תורה תשי"ז, ולמסיבות, דשם גם כן מחולק ישוב קושיא זו לב' תירוצים. [נרבינו קיצר בלשונו בדרוש זה, בכמה מקומות].

³ והוא כעין דרך המפרשים המובא לעיל (בסוף אות ז), רק באופן אחר, דקאי על הבנין שעל ידי מצות ומעשים

מִלְמַעְלָה, [ויבוא] בְּנֵי וּמְשׁוֹכְלָל [מן השמים. און] פֶּן וּוָאס בּוֹיַעַט זִיךְ עַס, פֶּן דִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים וּוָאס מ'טוט אויף דעם עולם, פֶּן דעם בּוֹיַעַט זִיךְ עַס¹.

נז

זעט אויס, איבערדעם איז דאָס לְעוֹלָם, [ווייל] דאָס בּוֹיַעַט זִיךְ פֶּסֶדֶר [בכל הדורות], דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים [בונה למעלה על ידי מצות ומעשים טובים שעושים בני ישראל למטה. דאס לא כן יוקשה]² וּוָאס דען הייסט עס יִקְחוּ לִי תְרוּמָה לְעוֹלָם, [נאָר ווייל] דער פֶּחַ [שהמשיכו בשעת בנין המשכן] איז אַ נִצְחִיּוֹת [שאז המשיכו כח זה שיוכלו בני ישראל בכל הדורות לבנות הבית המקדש למעלה על ידי מצות ומעשים טובים שלהם]. (המשך ישוב הקושיות בתחלת הפרשה, להלן באות פא)

נח

ביאור בגמרא שבת: לענין מקנה, ותלמוד תורה

די גמרא זאָגט³ ביי מִתֵּן תּוֹרָה, די גמרא זאָגט דאָרטן [אז] מ'האָט נישט געוואָלט געבן [די תורה] ביי די נאָכט [בליל שבת דמתן תורה, דכתיב] לֹא מֵרָאשׁ בְּפֶסְתֵּר דְּבִרְתִּי [ישעי] מח, טז).

פרעגט די גמרא, האָט מען געזאָלט גיין [לטבילה בבוקר]. - אָקעגן דעם חשבון פֶּן די עוֹנוֹת [שצריכין להמתין עד שלא יהא פליטתן מטמא, שעבור זה המתין ג' ימים קודם מתן תורה], ווען דער עולם איז געגאָנגען צו טְבִילָה, ווען זיי זענען זיך געגאָנגען טוֹבְלֵעֵן, -

טובים, ומה שבשעת בנין המשכן כבר המשיכו את הכח לכל זה. [דלדברי המפרשים דקא' על נתינת תרומה לעתיד, הרי אם אז יתנו תרומה מחדש, לא שייך זה לענין התרומה שבזמן המשכן. וגם קשה על פירושם דלפי המבואר להלן (באות עה) בשם הישגמח משה, הרי לעתיד לא יצטרכו עוד ליתן נדבות עבור זה. אבל לדרכינו נראה הכל].

מט ברש"י ותוספות סוכה (מא).

¹ וכמבואר בערבי נחל פרשת נצבים (דרוש ח) בשם האלשיך הק' [ישעי' סב, ו], עיי"ש הענין באריכות. [ובס"ג בא תשכ"ב הביא רבינו דברי האלשיך בזה. ועיי"ש בערבי נחל שזכה ביאר גם כן הא"ך שייך מצות בנין בית הבחירה גם בזמן הזה, והוא כעין דברי רבינו כאן בזה, והדברים ארוכים שם ואכמ"ל].

וכן מובא ענין זה בזרע קודש כי תצא (ע"פ כי תבנה בית חדש) וז"ל: על פי מה שפירשתי (בתפלת י"ח) וְכָנֶה אוֹתָהּ בְּקֶרֶב 'בְּיָמֵינוּ' בְּנֵי עוֹלָם, שבונה ירושלים ה' (תהלים קמז, ב), ובמה בונה אותה, 'בימינו', על ידי הימים שלנו, שבכל יום כשאדם עובד אותו ית"ש, הכל לפי מעשיו בונה את ירושלים ובית המקדש, יש בונה ביום אחד שוֹרָה שלימה, ויש מניח למשל לְבִינָה אחת, כן בונה האדם מִיִּשְׂרָאֵל שעובד ה' בכל יום, עד שיהיה נבנה בשלימות במהרה בימינו. וכן שמעתי מהרב הקדוש מוריני הרב אלימלך זצ"ל, שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי הבית המקדש, ואמרו לו שהם אותם הכלים שהוציא הוא מהגלות. ופעם אחת אמר שנפלה בית טומאה אחד בצורה גדולה מאוד, ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה, אבל יש לי שומר טוב, שכשהרב מוריני הרב יעקב יצחק מלאנצהוט [הוא הרה"ק מלוכלין] מתפלל תפילת י"ח מתפילת מנחה, מפיל כל מה שבונים. והבנתי דבריו הקדושים, שמפיל זה, על ידי שעל ידי תפילתו בונה חומות ירושלים ובית המקדש, ולפי ערך שבונה חומות ירושלים לפי ערך זה מפיל בהבית הזה של טומאה, כי כשזה קם זה נופל. [ורבינו הביא זה בהקדמת יואל משה, ועוד בכ"מ].

ועוד שם בפרשת ויצא (ד"ה וישכב): והנה מלאכי אֱלֹקִים עֲלִים יֵיךְדִּים בּוֹ [ויצא כח, יב], שהכל תלוי באדם. ואף שאנו עתה בבחינת מדרגה נמוכה מוֹצֵב אֶרֶץ, עס כל זה וְרָאשׁוּ מִגֵּיעַ הַשְּׂמִימָה (שם), שהכל לטובתנו. כי 'בִּוְנָה' יִרְשָׁלָיִם ה', לשון הווה, שבונה היש"ת תמיד את ירושלים על ידי מעשים טובים ומצוות שאנו עושים, על דרך שפירשתי 'וְכָנֶה אוֹתָהּ בְּקֶרֶב' 'בְּיָמֵינוּ', שעל ידי ימינו תבנה את ירושלים בכל יום, על ידי מעשיו, שבאותו יום נבנה קצת וביום אחר קצת עד שתבנה במהרה בימינו בנין עולם, על ידי מעשיו בגלות.

² נראה הכוונה בזה, לאפוקי מפירוש המפרשים דלדבריהם אכתי יוקשה כן [וכדלעיל בהערה מח].

³ בגמרא שבת (פו:): וליטבלי בנין שימשי, וליקבלי תורה ביני שימשי [פירשי': לילי שבת קרי בי שמשא בכל דוכתא, מפני שבין השמשות שלו חלוק כני ימים והוצרכו להזכירו בכמה מקומות. והכי פריך, לר' עקיבא דאמר הקפידה תורה על מנין העונות, ולא הקפידה אלא על חמש, למה לא קבלוה בלילה, מדהמתין עד הבקר איכא למימר שהקפידה על פליטת הלילה, ואיכא שש עונות]. אמר רבי יצחק, לֹא מֵרָאשׁ פֶּסֶדֶר דְּבִרְתִּי [במקום ארץ חשך, ולילה חשך הוא]. וליטבלי בצפרא דשבתא, וליקבלי תורה בצפרא דשבתא. אמר רבי יצחק, שלא יהא הללו הולכין לקבל תורה והללו הולכין לטבילה.

פרעגט די גמרא האָט מען דאָך געקאָנט גיין צופרי [בצפרא דשבתא] טובל'ען, און תיכף גיין [מהטבילה] צו מתן תורה. [וואוּס היה מספיק ב' ימים].

זאָגט די גמרא, מ'האָט נישט געוואָלט, שלא יהא אלו הולכין לבית הטבילה ואלו הולכין לתלמוד תורה, אַז ס'איז דאָ אַזעלעכע וואָס זיי גייען לבית הטבילה און זיי גייען לקבל התורה, און ס'וועט אַנקומען שווער [ויתאחר זמן קבלת התורה מחמת אותן שהולכים לטבילה]²², האָט מען געוואָלט אַז דער גאַנצער עולם [ילכו ביחד לקבל את התורה בהשכמה].

נט

פרעגט מען, וואָס איז מאי כל הרעש הזה, וואָס איז אַזאָ געוואָלט, [אז] איינער גייט אין מקנה אריין און איינער גייט לתלמוד תורה, נו וואָס קאָן דען זיין [החסרון בזה].

ס

נאָר וואָס זשע דען, די ערשטע מאָל, דער ערשטער חיוב טבילה איז געוועזן דעמאלטס [קודם קבלת התורה].

סא

הגם ס'שטייט אין זוהר הקדוש²³, - ס'איז אַ פּלאַ, - ער זאָגט [אז] אין מצרים אַגאַנצן צייט, איז נישט געווען [אפילו] איינער [וואָס] זאָל עובר זיין אויף איסור נדה. דריי זאָכן - רעכנט ער - איז נישט געווען [אין] די גאַנצע צייט אין מצרים. מ'האָט נישט עובר געווען אויפן איסור נדה, און ס'איז נישט געווען איינער זאָל חלילה אומברענגען אַ קינד במעי אמו, און ס'איז נישט געווען חלילה איינער ער זאָל זיך מחבר זיין [לבת נכרי], - [דרק] אחת היתה ופרסמה הכתובה²⁴, - זיי זאָלן זיך אויסמישן ועם המצריים]. ברענגט ער [אז] די אַלע דריי עבירות, איז נישטאָמאָל איינס געשען אין מצרים. איז אַ פּלאַ, [שהרי] ס'איז נאָך געווען פאַר מתן תורה, ס'איז דאָך גאָר נישט געווען קיין חיוב [שעדיין לא נצטוו על איסור נדות], ס'איז נאָכנישט געווען קיין שום חיוב און זיי האָבן עס 'אַליין' געהאַלטן, און ס'האָט זיך נישט געטראָפן איינער [שיעבור על כה, אפילו] אזוי ווי זיי זענען געווען משוקעים במ"ט שערי טומאה, אזוי ווי ס'שטייט דאָך.

²² וועגן בתוספות (שבת שם, ד"ה אמר) שאם היו מתבטלים מתלמוד תורה.

²³ זוהר הק' (שמות דף ג-ד): תלתא אינון דדחייין שכינתא מעלמא וכו', ובגין נשא צוחין ולא אשתמע קליהון. ואלין אינון: א] מאן דשכיב בנדה, בגין דלית מסאבו תקיף בעלמא בר מסאבו דנדה. מסאבו דנדה קשאי מכל מסאבו דעלמא, אסתאב איהו, וכל דמתקרבין בהדיה יסתאבון עמיה, בכל אתר דאזלין אתדחיא שכינתא מן קמיהו. ולא עוד אלא דגרים מרעין בישין על גרמיה, ועל ההוא ורעא דיוליד וכו' [עיי"ש עור]. ב] מאן דשכיב בבת אל גבר וכו'. ג] מאן דקטיל בנוי, ההוא עובדא דמתעבדא אתתיה, וגרים לקטלא ליה במערה, דסתיר בגינא דקודשא בריך הוא ואומנותא דיליה וכו'. ד זכאין אינון ישראל, דאף על גב דהוה בגלותא דמצרים, אסתמרו מכל הני תלתא, מנדה, ומבבת אל גבר, ומקטול ורעא וכו', דאף על גב דגזירה אתגזרת כל הכן הילוד הילודה תשליכיהו, לא אשתכח ביניהון מאן דקטיל עובדא במערה דאתתא, כל שכן לבתר. ובזכותא דא נפקו ישראל מן גלותא וכו'. ואי תימא והא כתיב (אמור כד, י) והוא בן איש מצרי, הא ודאי חד הוה ופרסמו קרא, דכתיב (שם) והוא בן איש מצרי וגו', ושם אמר שלומית בת דברי (שם, יא). ומכל הני אסתמרו ישראל, 'בני ישראל' עאלו, 'בני ישראל' נפקו, הדא הוא דכתיב ואלה שמות 'בני ישראל' וגו'.

²⁴ כמבואר הלשון בויקרא רבה (לב, ה): בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם, ואת לשונם, ולא אמרו לשון הרע, ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה. תדע לך שהיה כן, אחת היתה ופרסמה הכתובה, שנאמר ושם אמו שלמית בת דברי (שם, יא). [וכן הוא בשם מדרשים, ובסוף דברי זוהר לעיל].

סב

(אחד מן הרבנים העיר כאן על דברי רבינו. דמבואר ברמב"ן שכן היה נהוג מלפנים גם בהאומות להתרחק בימי נדתן).

(ועל זה עונה רבינו): **ס'איז געווען פון זיי'** [שמעצמם נזהרו בכך גם האומות להתרחק בימים אלו, ובנות ישראל נהגו אף לטבול לאחר מכן], **אָבער קיין שום 'חייב', ס'איז נישט געווען קיין 'חייב' טבילה** [כשפסקה נדתן].

אבער 'דעמאלטס' [במתן תורה 'נצטוו' ישראל לטהר עצמם בטבילה].

(ובאמצע הוסיף להעיר עוד רב אחר: דער ש"ך על התורה¹² זאגט עס).

(דער ש"ך על התורה ...).

סג

(ועל זה עונה רבינו): **נו אדרבה פֿאַרקערט, איך זאָג דאָך [אויך] אַז זיי האָבן עס געהאַלטן [שטבלו ישראל עוד במצרים]¹³, און ס'איז נישט געווען [מי שיעבור על כך].**

אָבער מן הַתּוֹרָה קיין טבילה איז נישט געוועזן, [און] מיט די דינים [ופרטי ההלכות] פון מ' סָאָה [וכדומה]. ס'איז געווען 'זייער' [זאך, שעשו כן מצידם].

[אָבער] **ס'איז נישט געווען נאָך קיין 'חייב' טבילה מִדְּאוּרֵי־תָא, איז נישט געוועזן ביז דעמאלטס. דאָס איז דאָס ערשטע מָאָל געווען.**

סד

און [אַז ס'איז געווען] דאָס ערשטע מָאָל אַזאַ 'חייב' טבילה, נו האָט מען דאָך געמוזט עפעס אַכט געבן אַז ס'זאָל זיין אַ כְּשָׁר'ע מְקוֹה אויך .. ובפרט דאָס 'ערשטע' מָאָל, אַין לֶךְ חֲסִידוֹת כְּבַתְחִלָּתָהּ¹⁴, דאָס ערשטע מָאָל אַ חייב דאָרְיֵיתָא זיך צו גיין טוֹב־ל'ען, מוז מען דאָך אַכטונג געבן.

סה

נו לְתַלְמוּד תּוֹרָה האָט מען דאָך אויך געמוזט גיין דעמאלטס, דער גאַנצער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל.

[און] **ס'שטייט דאָך פֿאַרוואָס אַין עוֹשֵׁין מְצוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת¹⁵, פֿאַרוואָס טאָר מען נישט טון צוויי מְצוֹת אויפֿאַמאָל, זאָגט רש"י¹⁶, ווייל מ'וועט נישט צולייגן דעם קאָפּ בְּשִׁלְמוֹת, ווייל ס'פֿאַרשטייט זיך אַז מ'לייגט צו דעם קאָפּ אויף צוויי מְצוֹת, איז נישט בְּשִׁלְמוֹת נישט 'די' און נישט 'די'.**

סו

נו האָט מען נישט געוואָלט האָבן [שיתעסקו בשני הענינים בזמן אחד], האָט מען געמוזט האָבן [אַן עקסטערן טאג], אַז מ'איז עוֹסֵק אין אַ מְקוֹה, ווען מ'וועט גיין צו

¹² ברמב"ן ויצא (לא, לה), עיי"ש.

¹³ בשפתי כהן תזריע (יג, ב), עיי"ש.

¹⁴ וכמבואר כן בתנא דבי אליהו (פרק ז), ובתנחומא וארא (סימן יד).

¹⁵ לשון ספר הרוקח בהקדמתו.

¹⁶ כמבואר בגמרא ברכות (מט.) ופסחים (קב:) וסוטה (ח.). וענינו שאין לעשות שתי מצות בבת אחת, כשיכולין לעשותן בפני עצמן.

¹⁷ עיין ברש"י סוטה (ח. ד"ה חבילות): שנראה כמו שהיו עליו למשואי, וממהר לפרק משאו. ובתוספות מועד קטן (ח.): לפי שאין מערבין שמחה בשמחה. גזירת הכתוב, כדריש לקמן וכו'. וטעם נראה קצת, דכמו שאין עושין מצות חבילות, דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת, ולא יפנה עצמו הימנה, וכן שמחה בשמחה, יהיה לבו פנוי בשמחה. [ועיקר כוונת רבינו הוא כנראה על דברי התוספות].

¹⁸ ועיין עוד מה שביאר רבינו לפי זה בדברי יואל לחנוכה (אות צו ד"ה אמנם הנה).

טְבִילָה [אפשר] וועט מען עפעס טרעפן אַ חֶסְרוֹן, וועט מען דאַרפן פאַררעכטן. [ולכן] אַז מ'איז עוֹסֵק אין אַ מְקוֹה, האָט מען נישט געוואָלט ס'זאָל זיך עמיצער איינער אַרויסציען, [אָדער] וועט ער זאָגן אַ תּירוץ איך דאַרף גיין לויפן צום באַרג סִינִי, איך דאַרף לויפן צו תְּלִמּוּד תּוֹרָה, וועט ער זיך אַוועקגיין, ער וועט קלערן איך האָב שוין [יֵוצֵא געווען], וואָס גייט מיך אָן די מְקוֹה, ער איז שוין פאַרטיג ער האָט שוין אַ מְקוֹה, ער איז שוין געווען, און ער לויפט שוין צו תְּלִמּוּד תּוֹרָה, וועט ער זיך אַרויסציען פון דעם אפּשׁר [מלהשגיח כראוי על תיקון המקוה וכשרותה].

סז

און איינער ווידעראום [מאידך גיסא], מ'וועט זיך דאַרפן עפעס צוזאַמנעמען כּוּחוֹת פאַר תְּלִמּוּד תּוֹרָה, וועט ער זאָגן איך דאַרף גיין אין מְקוֹה אַרײַן, איך דאַרף 'דאַרטן' פאַררעכטן.

סח

[ולכן] האָט מען דאָס נישט געוואָלט מאַכן אינאיינעם, האָט מען נישט געוואָלט מאַכן אין איין זַמן, מ'זאָל צורייסן דעם עולם, איינער וועט לויפן צו דעם און איינער וועט לויפן צו דעם, האָט מען דאָס געמוזט מאַכן [אין] צוויי זמנים, [אז] 'דעמאָלטס' האָט מען אינזיך די מְקוֹה, טאָר זיך קיינער נישט אַרויסציען, מוז מען בְּכָל מֵאֲמָצִי כּחוֹ מוז מען זען צו שטיצן די מְקוֹה.

און תּיִכּף דערויף - דאָס [הטבילה] איז געווען 'אויפֿדערנאָכט' - ווען מ'איז פאַרטיג געוואָרן מיט דעם, האָט מען זיך גענומען צו תְּלִמּוּד תּוֹרָה, האָט מען געמוזט נעמען דעם גאַנצן כּלל יִשְׂרָאֵל [אז] זיי זאָלן האָרעווען פאַר די תְּלִמּוּד תּוֹרָה.

סט

איבערדעם האָט מען עס נישט געקאָנט מאַכן [בזמן אחד, וייל] דאָס איז דאָך צוויי זאַכן, מוז מען אויף דעם האָרעווען עקסטער, און אויף דעם האָרעווען עקסטער. נישט [אז] מ'וועט גיין, איינער וועט גיין צו תְּלִמּוּד תּוֹרָה, און איינער נישט, איבערדעם האָט מען דאָס געמוזט מאַכן, האָט מען געמוזט מאַכן אזוי אין צווייען.

ע

היוצא מזה לענינינו:

איך האָב דאָס געזאָגט [לענינינו].

דאָ, ווען מ'האָט עס אָנגעהויבן צו בויען נאָך, די תְּלִמּוּד תּוֹרָה, האָט מען געטראָפן דעם מַעֲיָן²⁰. האָבן געהאַלטן פאַרשידענע קרייזן, זיי האָבן מיך אויפֿגעפאָדערט מ'זאָל זיך נעמען צו די מְקוֹה .. [אמנם אמרתי שיגמרו בראשונה את בנין התלמוד תורה]²⁰ און ווען מ'וועט פאַרטיגן [די תְּלִמּוּד תּוֹרָה], וועט מען זיך נעמען באַלד צו די מְקוֹה. דאָס האָב איך 'דעמאָלטס' געזאָגט, פריער, נאָך גאַנץ אָנפאַנג²⁰.

²⁰ דבאמצע הבנייה של התלמוד תורה והביהמ"ד ברוחב סט. אוירבן, מצאו במקום ההוא מעיין מים חיים, ושמחו לקראתו בני העיר, ורצו הקהילות שיתחילו תחילה לבנות שם מקוה חדשה של מעיין. אבל רבינו אמר לגמור מקודם בנין התלמוד תורה, ואחר כך יתעסקו בבנין המקוה. וכן עשו, והוא עומד שם עד היום הזה.

²⁰ דכמובן היה שם מקוה בעיר גם מקודם, והכל היה רק להידור המעיין, ולהרחבה יותר. [ועיין בשו"ת דברי יואל (סימן סו) תשובה שכתב רבינו אודות המקוה דשם, להגה"צ משאש מאנטריאל זצ"ל].

²⁰ ונעתיק כאן מרישומי דברים בענין זה הנדפס באגרות מהר"ט זצ"ל (בהערה על מכתב שכ"ו): קיבוץ נאה של

און דער אייבירשטער האָט געהאַלפֿן, מ'איז פֿאַרטיג געוואָרן מיט די תּלמוד תּורה, האָט מען זיך גענומען צו די מְקוּה. וְכֵן הָיָה [שזה וזה עלה בידנין].

עא

דאַרף מען דאָך נישט זאָגן, ס'איז ברוך השם אַ פֿלילת יופֿי¹⁰ (די מְקוּה), דאָס דאַרף מען נישט זאָגן.

נאָר ס'איז צוזאַמגעשטעלט מיט 'חובות'.

דאָס בין איך באַקאַנט, איך אליין האָב געמאַכט די 'הלואות' צווישן עולם, [און] איך האָב צוגעזאָגט אַז ס'וועט זיין, איך וועל זען מ'זאָל עס 'באַצאָלן'.

עב

און מוֹכֵן מַאֲלִי, [ווען] מ'איז 'פֿאַרטון'¹⁰ מיט די הוֹצָאוֹת פֿון די מְקוּה, איז מען געשטערט מיט די תּלמוד תּורה, און מיט די יְשִׁיבָה וואָס מ'ברויך צו פירן. דאָס גייט נישט 'אויפֿאַמאַל'.

עג

איבערדעם איז די צייט [ענה שגמרנו גם המקוה, לחזור להשתדלות תמיכת התלמוד תורה]. טאַקע 'דעמאַלטס' [בשעת מתן תורה] איז געווען, [אַז] מ'האָט אויפֿדערנאָכט איז

חסידים ואנשי מעשה נתיישבו בעיר מאנטרעאל קאנאדע יצ"ו [לאחר המלחמה]. ובשנת תשי"א כשביקר שם רבינו, יסד שם קהילה נאה וחסודה, וגם בתי חינוך לבנים ולבנות, העומדים לנס עד היום הזה כ"ו. ובראשית דרכם היו בניני הקהלה והמוסדות נעים ונדים במקומות מפורזים ומצומצמים, עד שקנו מקום הראוי לבנין בית המדרש ותלמוד תורה, ורבינו דאג בעבורם כאב נאמן שיוכלו לברך על המוגמר במוקדם האפשרי ועל זה סובב הולכה המכתב הלז (המוכא להלן). ○ קצר היריעה מהכיל לספר את פרשת הבנין של המקוה בעיר מאנטריאל, ואשר זכה קהלתנו הק' אשר רבינו בעצמו הכשיר את המקוה. ורק סיפור א' נספרה אשר אחד מהעסקנים דשם שקיווה לאיזה ישועה, והזכיר עצמו הרבה פעמים לפני רבינו, ביקש אז רבינו ממנו שיסע באיזה עיר לאסוף מעות עבור בנין המקוה, ורבינו אמר לו: "הנני מבטיח לך שתוושע בענייניך, באם תסע לקבץ מעות עבור המקוה". ○ המקוה טהרה במאנטרעאל ידוע ומפורסם בחשיבותה וחביבותה בעיני רבינו, ובשנת תשט"ו וואולי צ"ל תשט"ז, כי לכאורה היה זה כשבא רבינו לשם לשב"ק וירא תשט"ז כשעשו המקוה מן 'מעייין במקומו' בא רבינו לשם והכשיר המקוה בעצמו וכו', והרבה התפאר רבינו במקוה זו המיוחדת במינה. ובשנת תשט"ז [במוצ"ש פרשת נשא] כתב רבינו מכתב הזה לאנ"ש לעמוד לימין העסקנים החשובים שיוכלו לגמור את המקוה בשלימות. וז"ל רבינו במכתבו (נדפס שם במכתב שכ"ו): לבי למחוקקי ישראל המתנדבים בעם, בעד המוכ"ז ה"ה הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר משה יוסף זאבצל נ"י, והרבני הנגיד הנכבד מוה"ר ברוך ווערצבערגער נ"י, ממאנטרעאל יצ"ו, אשר עוסקים בדבר מצוה חשובה הנוגעת לטהרת ישראל, שעומדים כעת באמצע הבנין של המקוה טהרה בקהלתם בק"ק מאנטרעאל. ○ והנה מחמת הבנין החדש שכנו לביהמ"ד וישיבה לתלמוד תורה, שעלה לסכום רב, ועי"ז נכנסה הקהלה לחובות מרובות, לכן אין בכחם לגמור את המקוה שהתחילו. והנה זה מצוה שתלוי בה טהרתן של ישראל, ויש בה צרכי רבים, והבעלי בתים החשובים הנ"ל המה המנהלת הקהלה במאנטרעאל עוסקים בצרכי ציבור בכל כחם, ואינם כמשולחים שעוסקים על מנת לקבל פרס, רק עוסקים בזה לטובת הכלל בלי שום גמול, ואדרבא הם מסייעים עוד משלהם ומכיסם לפי כחם בלב ונפש. ואך למותר לתאר את גודל חשיבות ענין כזה הנוגע לרבים ולטהרת ישראל, ובאתי רק לעזור ולבקש מאחב"י הנדיבים לקרב את המוכ"ז הבעה"ב הנ"ל ולקבלם בסבר פנים יפות, ולהושיט להם יד עזרה ברוח נדיבה וביד רחבה, ולהתאמץ להשתדל עבורם בכל מה דאפשר שיוכלו להשיג די מחסורם אשר יחסר להם, כדי לגמור את המקוה בשלימות. ○ וזכות המצוה יגן על כל העוזרים והמשתדלים, העושים והמעשים, להתברך בשפעת ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, עדי נזכה לראות במהרה בישועתן של כלל ישראל ושמחתן. כעתירת הבעה"ח מוצשי"ק לס' כי עבודת הקודש עליהם התשט"ז, פה ברוקלין נ"י.

¹⁰ בלשון הזה אמר רבינו גם כן כשהלך לבדוק אז את המקוה החדשה, והיה שבע רצון מאוד מזה, והתבטא רבינו על זה: "דאָס איז אַ פֿלילת יופֿי". (כן סיפר הגה"צ מוועגשייד צ"ל, מרבי העיר באותה תקופה).

¹⁰ פירוש: כשהם טרודים.

מען 'פֿאַרטיג' געוואָרן מיט די מַקְוָה, אַז צופרי זאָל מען גיין גראַד צו די תּלמוד תּוֹרָה.

[וּכְמוֹ כֵּן הוּא עֵתָה] דער זַמן דערפון, אַז היצטערט אויפדערנאכט זאָל מען 'אויספֿאַרטיגן', [אַז] מ'זאָל פֿאַרטיגן די חובות פון דער מַקְוָה [על ידי שישתתף כל אחד בזה בכל מאמצי כוחו], און טאַקע באַלד צופרי זאָל מען זיך נעמען צום תּלמוד תּוֹרָה, וועט מען שוין פֿטור זיין [מהוצאות המקוה, על ידי שלא יהא נשאר עוד שום חוב לזה].

מ'זאָל געבן היצטערט 'איבערן פֿח' צו די מַקְוָה, [און] דערנאָכדעם זאָל מען אָנהייבן צו געבן פֿאַר די תּלמוד תּוֹרָה, טאַקע ווייטער.

אַזוי ווי די גמרא זאָגט ס'זאָל נישט זיין אלו הולכים לַמַּקְוָה ואלו הולכים לַתּלמוד תּוֹרָה 'אויפֿאַמאָל', [אמנם אם ישלמו הכל עתה בלילה] וועל מיר דאָס מאַכן די ביידע, אַז אונז וועל מיר ווייטער האָרעווען פֿאַר די תּלמוד תּוֹרָה. איינס ברענגט דאָס אַנדערע.

ער

נאָר אַז מ'באַרגט אויף אַ דָּבָר מַצָּוָה, איז דאָך לֹו עָלִי וְאֲנִי פּוֹרֵעַ. אַזוי שטייט^ט ביי שְׁפָתַי. און די מַקְוָה איז דאָך דער יָסוּד, איז אויכעט אַזוי [שבֿודאי גס על זה אומר הקב"ה לֹו עָלִי וְאֲנִי פּוֹרֵעַ, ושכל המוסיף מוסיפין לו]^ט.

עו

נו וויאזוי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא באַצאָלט?
מ'איז דאָך נישט זוכה [אַז] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זאָל יַעֲשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׁמַיִם^ט, ס'זאָל פֿאַלן מֶן, מ'איז נישט זוכה היינט צו אַזעלעכע נְסִים 'נְגָלִים'.
נו וויאזוי באַצאָלט הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא [היינט].

[נאָר] הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא גיט אַרײַן אין לְבָבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, און מ'צאָלט אויס די חובות וואָס מ'האָט זיך געבאַרגט, צו מאַכן אַ מַקְוָה.
נו ווערט דאָך 'יעדער' אַ שְׁלִיחַ פֿון הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אַז די חובות וואָס הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וויל באַצאָלן, באַצאָלט ער דורך יענעם^ט.
ממילא טאַמער באַצאָלט מען, האָט מען אַ חֵלֶק [בפרען ההלואה של הקב"ה כביכול].

^ט בגמרא ביצה (טו: טז): אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון, אמר להם הקב"ה לישראל, בְּנֵי, לֹו עָלִי וְקִדְשׁוֹ קְדוּשַׁת הַיּוֹם, וְהֶאֱמִינוּ בִּי, וְאֲנִי פּוֹרֵעַ וכו'. ○ תני רב תחליפא אחוה דרבנאי חזוהו, כל מזונויו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שְׁכֵתוֹת והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לַתּלמוד תּוֹרָה, שאם פִּיחַת פּוֹחַתִּין לוֹ, ואם הוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ. [ועיין בדברי יואל מכתבים (ח"א, מכתב נד) מה שכתב רבינו דברים נלהבים בענין זה].

^ט וכדרך שמצינו כן בגמרא שם גם לענין הוצאת בניו לַתּלמוד תּוֹרָה, לפי שהוא מיסודי קיום הדת לדורות. ואם כן גם המקוה שהוא יסוד קדושת הדורות, הוא כיוצא בזה.

^ט מלשון הפסוק במלכים ב' (יז, יט): וַיֵּצֵן הַשְּׁלִישׁ אֶת אִישׁ הָאֱלֹקִים וַיֹּאמֶר, וְהִנֵּה ה' עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׁמַיִם הִיָּהִיָּה כְּדָבָר הַזֶּה, וַיֹּאמֶר הֵנָּה רָאָה בְּעֵינֶיךָ וְגו'.
ועיין עוד במלאכי (ג, י): וּבְחִנּוּנֵי נָא בִּזְאוֹת אָמַר ה' צְ-כָאוֹת, אִם לֹא אָפַתַח לָכֶם אֶת אַרְבּוֹת הַשָּׁמַיִם וְהִרְקַתִּי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דִי.

^{טא} ועיין בגמרא בבא בתרא (י: יא) מאי דכתיב (משלי יט, יז) מְלֹוֹה ה' חוֹנֵן דָּל [פירש"י: החונן דלים נעשה מְלֹוֹה להקב"ה, וכתיב (שם כז, כ) וְעָבַד לֹוֹה לְאִישׁ מְלֹוֹה], אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול עָבַד לֹוֹה לְאִישׁ מְלֹוֹה. ובמדרש משלי (פרשה יח): בֵּית וְהוֹן נִחְלַת אֲבוֹת וּמָה אֲשֶׁה מִשְׁפָּלָה (משלי יט, יד). וכל כך למה, בשביל הצדקה שהיו עושים עם העניים בתוכם, והעלה עליהן הקב"ה כִּיאִלוּ הִיו עוֹשִׂין צְדָקָה עִמוֹ, שנאמר (שם, יז) מְלֹוֹה ה' חוֹנֵן דָּל, בעולם הזה. וּגְמָלוֹ יִשְׁלַם לוֹ (שם), לעולם הבא.

עו

על כל פנים איך וויל דאָ זאָגן, [אז] דער וואָס ער 'גיט צושטייער' היצט אין דער מקנה, מילא [זה פשיטא] האָט ער דאָך אַ גרויס חלק אין די מקנה, אָבער ער האָט אַ חלק אין די תלמוד תורה אויכעט. וואָרן דורכדעם, אז מ'וועט דאָס באַצאלן, וועט מען דאָך קאָנען 'פון אויף פריש' אַרבעטן ווייטער אין די תלמוד תורה, ממילא האָט ער אַ חלק 'אויפאַמאַל' אין ביידע.

במעשה איז טאָקע 'דער' געגאַנגען אין די מקנה [בלילה, און] מ'האָט נישט געוואָלט ס'זאָל זיין אויפאַמאַל. אָבער דער אַמט, אָבער דאָס חלק [שלו] אין די מקנה, דעם פֿון [וזכות] האָט מען געהאַט אויפאַמאַל אין ביידע, [ווייל] דאָס נעמט זיך צונעזאם, אַלע מקוֹת ומעשִׂים טובִים נעמען זיך צוזאַם, ביידע אויפאַמאַל, אַלעס אויפאַמאַל.

עז

נאָר איך וועל נישט מאַרירן זיין.

ער דער ישמח משה^{עב}.. [הקשה על מה שצוה הקב"ה ליקח מישראל תרומה לבנין המשכן, דלכאורה הלא כתיב (חגי ב, ח) לי הכסף ולי הזהב נאם ה'].
נו דער בורא פֿל עולמים האָט אַסאך וועגן [להוריד כסף וזהב לצורך המשכן].
[וכעין דאיתא במדרש]^{עד} מ'האָט געטראָפֿן אַ מחצב סנפֿורין ביי משה רבינו [בתוך אהל].

און רבי שמעון בן יוחאי האָט געזאָגט^{עה}, בקעה בקעה אתמליאי דיגריין.
און הקדוש ברוך הוא האָט דאָך דאָ אויך געקענט באַווייזן [לצורך המשכן, דעס] וואָס רבי שמעון בן יוחאי האָט באַוויזן. אַז מ'האָט געדאַרפט האָבן אויפֿן משכן, וואָס האָט מען געדאַרפט האָבן [נדבת ישראל].

עח

זאָגט ער [הישמח משה, אז] ביים בית המקדש לעתיד וועט טאָקע אַזוי זיין, נאָר ס'איז נאָכנישט געוועזן [בזמן המשכן] דעס וואָס ס'ברויך צו זיין [לעתיד], אַז מ'זאָל נישט נעמען געלט פֿון קיינעם. [וכמו שמפרש שם הטעם בזה, שעדיין לא זכו אַז ישראל למדריגה כזו].

^{עב} בישמח משה ריש פרשת תרומה [אופן ג]: דהנה לכאורה קשה, למה צריך השי"ת לנדבת ישראל לביתו ולמשכנו, הלא לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות [חגי ב, ח], ואם הקב"ה גילה למשה באהלו מחצב של סנפֿורין לצורך הלוחות, ככה היה יכול לגלות אוצרות של כסף וזהב. ורבי שמעון בן יוחאי שהיה איש ולא קל, אמר בקעה אתמלי דיגרי דהבא, ונתמלאת. ○ אבל הענין הוא, דכבר אמרו רז"ל [שמות רבה גא, ג] משכן משכן, שנתמשכן שני פעמים בשביל עונותיהם של ישראל וכו'. והנה אם לא היה נעשה משל ישראל כלל, לא היה יוכל להתמשכן בעונותיהם, כמו דהמקדש דלעתיד דאין לבשר ודם חלק בו, לא יחרב, ואם כן אף המקדשים דנעתקו מהמשכן, לא היו יכולין ליחרב, והיה נתקעקע ביצתן של ישראל ח"ו בעונותיהם, לכך רצה השי"ת שיבנה משל ישראל, כדי שיתמשכן בעונותיהם כי נעשה משלהם, והוא נכון מאד לדעת.

^{עג} חסר כאן קצת על הריקארדינג.

^{עד} בויקרא רבה (לב, ב). וכבר הובא לשונו לעיל [בסוף הערה יט].

^{עה} בשמות רבה (פקודי ג, ג): מעשה בתלמיד אחד של רבי שמעון בן יוחאי, שיצא חוצה לארץ, ובא עשיר. והיו התלמידים רואין אותו ומקנאין בו, והיו מבקשים הן לצאת לחוצה לארץ. ויָדַע רבי שמעון, והוציאן לבקעה אחת של פֿני מרון, והתפלל ואמר, בקעה בקעה מלאי דיגרי זהב, התחילה מושכת דיגרי זהב לפניהן. אמר להם אם זהב אתם מבקשים, הרי זהב טלו לכם. אלא הִיוּ יודעין כל מי שהוא נוטל עכשיו, חלקו של עולם הקא הוא נוטל, שאין מתן שכל התורה אלא לעולם הקא.

עט

[ולעניינו: הנה] אָמַת הַדָּבָר, [אז] לַעֲתִיד וועט מען שוין נישט ברויכן קיין געלט. ווען דער בורא פֿל עוֹלָמִים וועט העלפֿן [אידן]. טאַקע [כמו שאמרו בגמרא^{טז} דעל זה נאמר] הִגִּיעוּ יָמִים שָׁאִין בָּהֶם חֶפֶץ [קהלת יב, א], אַלּוּ יָמוֹת הַמַּשִּׁיחַ. און מ'וועט דינען דעם אייבירשטען.

פ

אַבער ווי אַזוי ס'איז 'היינט', מוז מען זיך פּלאַגן, און מ'מוז זיך מתאמץ זיין. היינט איז נאָך [דאָ] 'נְסִיוֹנוֹת', אַז מ'ברויך 'האַבן' [גדבות], און מ'איז 'געשטערט'. [מ'ברויך האָבן] אויף די פּוֹחֹת פֿון אידישקייט, אויפצוהאַלטן דאָס אידישקייט, און דורות טאַקע אויפצוהאַלטן צווישן ערליכע אידן, און צווישן אידן וואָס זיי האָבן אַ 'געפיל', וואָס זיי האָבן אַ געפיל פאַר תּוֹרָה, און פאַר 'טְהָרָה'.

פא

ישוב הקושיות בתחלת הפרשה

[קושיא ד]

איתא במדרש ילקוט, דלאחר שהמשיך משה כל הנסים, ועשה את המשכן, אמר מכאן ואילך מה יש לי לעשות. אמר לו הקב"ה חייך יש לך מלאכה גדולה מכל מה שעשית, ללמד לבני טומאה וטהרה, ולהזהירן היאך שיקריבו קרבן לפני. ווי ס'שטייט דאָ [בפרשתן] אין מדרש ילקוט^{טז}, אַ חידוש פֿלא. [ווען] מֹשֶׁה רַב־בִּנְיָן - אַזוי ש'טייט דאָ - האָט הִגִּיז אֶת הַשְּׁלֹו, און קָרַע אֶת הַיָּם סוּף, און די אַלע נְסִים וואָס ער האָט באַווִּיזן, [ועשה את המשכן. איז ער] הִלֵּךְ וַיָּשָׁב לוֹ, אמר מֶה לִי לַעֲשׂוֹת עוֹד, וואָס האָב איך נאָך דאָ צו טון. האָט [אִים] הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא געזאָגט, חַיִּיךְ, יש לך מלאכה גדולה [מכל מה שעשית], דו האָסט נאָך גרעסערס צו טון. וואָס איז דאָס, לִלְמַד עִם יִשְׂרָאֵל טוּמְאָה וְטְהָרָה, זאָלסט מיט זיי לערנען טוּמְאָה וְטְהָרָה, [ווענין הַקְרָבֹנוֹת].

פב

והקשה בישמח משה, דלכאורה אינו מובן למה נקרא לימוד זה מלאכה גדולה יותר מכל הנסים שעשה משה עד הנה פרעגט אויף דעם דער ישמח משה^{טז}, טאַקע אָמַת אַז דעם [לימוד טומאה וטהרה] איז

^{טז} בגמרא שבת (קנא:): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, עֲשֵׂה [פירש"י: עֲשֵׂה צדקה] עד שאתה מוצא [למי לעשות], ומצוי לך [ממון], ועורך בידך [עורך ברשותך, קודם שתמות]. ואף שלמה אמר בחכמתו [קהלת יב, א] וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיִךְ בִּימֵי בַחֲרֻתֶיךָ, עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה אֵלָיו יְמֵי הַזְקָנָה, וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֶפֶץ אֵלּוּ יְמֵי הַמַּשִּׁיחַ, שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא זְכוּת [לֹא דבר לזכות בו, שכולם עשירים] וְלֹא חֹבֶה [לֹאמַךְ לֵב וּלְקַפּוֹץ יָד].

^{טז} בילקוט שמעוני (ויקרא, רמז תכז) [והוא מתחומא סימן ג]: וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וכו'. משה ברח מן השררה, בשעה שאמר לו הקב"ה וְעָתָה לָכֶה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה (שמות ג, י) וגו' ויאמר בי ה' שְׁלַח נָא בְּיָד תְּשַׁלַּח לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי וגו' (שם ד, י). אמר לו הקב"ה חַיִּיךְ סוּפֶךָ לֵיכָה, כִּיִּן שֶׁהָלַךְ וְאָמַר כֹּה אָמַר ה' וכו' אמר משה כִּבֵּר עֲשִׂיתִי שְׁלִיחוֹתִי, הִלֵּךְ וַיָּשָׁב לוֹ, אָמַר לוֹ הַקְב"ה יִשְׁבֹּת לָךְ, (יא) בֹא דְבַר אֶל פְּרַעֲה (וַאֲרָא ו, י). וכן על כל דבר ודבר, לָךְ אֶל פְּרַעֲה הַשֶּׁכֶם בְּבִקֵּר (שם ז, טו). לְסוּף הוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, הוֹרִיד לָהֶם אֶת הַמָּן, הֵעֵלָה לָהֶם אֶת הַבָּאָר, הִגִּיז לָהֶם אֶת הַשְּׁלֹו, וְהִקִּיפֵן עֲנֵנִי כְבוֹד, וְעָשָׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן, אָמַר מִכָּאן וְאִילָךְ מֶה יֵשׁ לִי לַעֲשׂוֹת, עֲמַד וַיָּשָׁב לוֹ. אָמַר לוֹ הַקְב"ה, חַיִּיךְ יֵשׁ לָךְ מִלֹּאכָה גְדוֹלָה מִכָּל מֶה שֶׁעָשִׂיתָ, לִלְמַד לְבָנֵי טוּמְאָה וְטְהָרָה, וְלִהְיוֹתִין הַיָּאךְ יְהוּ מְקַרִּיבִין קֶרְבָּן לִפְנֵי. הוּי וְשִׁפְלָה רֹחַ וְתִמְנָךְ כְּבוֹד (מְשִׁלִּי כט, כג), זֶה מֹשֶׁה, שְׁנֹאמַר (תהלים ח, י) וְתִתְּפָרְהוּ מִעַתָּה מֵאֱלֹהִים וְהָדָר תַּעֲשֶׂהוּ, לִכֵּךְ נֹאמַר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה.

^{טז} בישמח משה (ריש פרשתן) הביא דברי המדרש, ועל זה כתב: והמדרש הזה אומר דרשוני וחיו וכו' נעיי"ש כמה

נישט ווייניג (והוא מלאכה גדולה), אָבער [לימוד] טומאָה וְטִהָרָה, און קָרְבָּנוֹת, טרעפט מען [גם בשאר תלמידי חכמים] ביי' אַ גוטן קאַפּ'. אָבער איינער וואָס ער לערנט עס, קען [ער דען] באַווייזן קָריעת ים סוף. [ואם כן למה הלימוד הוא מלאכה 'יותר גדול' מזה].

פג

הקדמה ליישוב קושיא ד

ואפשר לומר בזה, דהנה בנסים לחור אכתי יש לחוש שמא אין זה מצד הקדושה, דהא יש נסים באלו שהם מצד השמן, שגם הוא יכול לחדש מופתים לצורך הנסיון, וכמבואר גם בגמרא, וכן ראו בחוש במשך הדורות, ואף בדור המדבר היה כן בהעגל

נאָר איך מיינ, קאָן זיין, איבערדעם זאָגט ער [אַז] דאָס איז די גרעסטע [מלאכה].
ווייל נָסִים איז, [ואפילו] גרויסע נָסִים, באַווייזט דער שָׁטן אויכעט, ווי מ'זעט אין די גמרא, די גמרא זאָגט ע"ס [אַז] די עבודה זרה קען אפילו מעמיד זיין חמָה באַמַּצֵע הָרָקִיעַ אויכעט ..

און אַזוי ווי מ'זעט דאָך כְּסֵדֶר [במשך הדורות, דהסטרא אחרא] זיי האָבן באַוויזן.
[ואף בדור המדבר] ס'איז געווען [דען] עפעס אַ קליינע זאָך איז געווען, אַז ס'איז געבוירן געוואָרן אַן עֵגֶל אויפאַמאַל [כשורקן זהב לתוך האש].
און ווי ס'שטייט דאָך אַזוי [בתורה, ובא האות והמופת, והטעם לזה] כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲתֹכֶם. [ראה יג, ד].

[ונמצא] ס'איז גאַרנישט קיין אַזאַ רַבּוּתאַ.

פר

אבל המבחן לדע שהנם הוא משורש הקדושה מאת ה', הוא כשרואין שנגרם מזה קיום התורה, והמשכת קדושה וטהרה, ולא ח"ו ההיפוך. וכמבואר כן בדברי הרמב"ם לענין מבחן 'זנביא' כשבאים להחזיקו שהוא נביא אמת
נאָר וויאַזוי ווייסט מען [טאקע אויף די] אַלע נָסִים [שעשה משה], אַז ס'איז מַצֵּד הַקְדוּשָׁה.

אַז מ'זעט ס'ברענגט קְדוּשָׁה וְטִהָרָה, נישט מיט קיין עֲוֹנוֹת.
ווי דער רמב"ם זאָגט דאָך דעם סִימָן.

פה

דער רמב"ם זאָגט^פ, [אַז] אַ נְבִיא, ער וועט באַווייזן אותות ומופְתִים, זאגט ער זאָלסט נישט גלייבן, וואָרן ס'קען זיין [אַז] 'דְּבָרִים בְּגוֹ'.

קושיות, ואחד מהם [מה דאמר חייך יש לפניך מלאכה גדולה מכל מה שעשית ללמוד לפניי הלכות טומאה וטהרה, והקרבנות. והלא כולם יעידין ויגידין, שיותר בניקל ללמוד טומאה וטהרה והקרבנות, מלקרוע את הים ומלהוריד את המן, שתלמיד חכם מובהק יכול ללמוד, אבל מופתים כאלו לא יכול עשותם רק כשידבק החלק בפל בתכלית הדביקות]. ונעיי"ש תירוצו לפי דרכו.

^ט בגמרא סנהדרין (ז): אמר רבי יוחנן, בכל אם יאמר לך נביא [פירש"י: נביא המוחזק] עבדו על דברי תורה [הכל לפי תקנת השעה, כגון אליהו בהר הכרמל בשחזתי חורן], שָׁמַע לו, חוץ מעבודת כוכבים, שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו. תניא רבי יוסי הגלילי אומר, הגיע תורה לסוף דעתה של עבודת כוכבים, לפיכך נתנה תורה ממשלה בה [כלומר אפילו תראה אותו נביא מושל ועושה כרצונו, דכתיב (ראה יג, ב) וְנָתַן אֵלֶיךָ אֹת אוֹת מוֹפֶת], שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו.

^פ ברמב"ם (יסודי התורה ז, ט): ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו שהוא נביא, אלא אדם שְׁהִינּוּ יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה, ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שְׁהִקֵּל שְׁלַחוּ, מצוה לשמוע ממנו, שנאמר (דברים יח, טו) אֲלֹו תִשְׁמָעוּן. ○ ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא, וזה האות יש לו 'דְּבָרִים בְּגוֹ', ואעפ"כ מצוה לשמוע לו, הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה הוא מעמידים אותו על חזקתו, שבכך נצטוונו, כמו שנצטוונו לחתוך את הדין על פי שני עדים כשרים, ואעפ"כ שאפשר שהעידה שֶׁקֶר, הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין

- אַזוי פֿסק׳נט דער רמב"ם אין די הלכה, אין הלכות יסודי התורה^פ.

נאָר אַז מ'זעט זען אַז ער איז [מתנהג] בַּקְדוּשָׁה וְטִהְרָה, ער איז אַן אָפּגעהיטענער איד, דעמאלטס קאָנסטו גלייבן, קאָנסטו גלייבן די מופְתִים.
דער רמב"ם זאָגט אַזוי לְהִלְכָּה [לענין החזקת הנביא לנביא אמת].

פּו

ישוב קושיא ד

ובזה יבואר דברי הילקוט, דלאחר שעשה משה כל המופתים, אמר מִן פֿה עָלִי לַעֲשׂוֹת שִׁיתַּאמְרוּ כָּל הַנָּסִים בְּעֵינֵינוּ. ועל זה השיב לו הקב"ה שילמד לבני ישראל דיני מומאה וטהרה, והיאך שיקייבו קרבנות לפני ה', ומה יתאמת להם שכל מעשי משה הם מצד הקדושה. וקרא לזה 'מלאכה יותר גדולה' לפי שהוא יותר חשובה, כי בזה רואי אין למעות שהוא מצד השמן, כיון שמביא לידי קדושה וטהרה

דאָס קען זיין. [משה רבינו] ער האָט געזאָגט, [נאָכדעם וואָס] ער האָט באַוווּזן אַזעלעכע גרויסע מופְתִים, האָט ער געזאָגט מַה עָלִי לַעֲשׂוֹת [שִׁיתַּאמְרוּ כָּל הַנָּסִים].
זאָגט ער ניין, ס'איז אַ מְלָאכָה גְדוֹלָה פֿון דעם, [אַז דו] זאָלסט [פאַר] אידן לערנען טומאַה וְטִהְרָה. און קְרַבְנוֹת [הבאים לכפרה], מ'זאָל פאַררעכטן וואָס מ'האָט געזינדיגט, אפילו אויף די שוֹגְגִין^א.
דעמאלטס וועלן די נָסִים זיין ווערד [שאז ידעו שהכל היה מצד הקדושה].

אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר (נצבים כט, כח) הַנִּסְתָּרֹת לִה' אֱלֹקֵינוּ וְהַנִּגְלָת לִנְנוּ וּלְכַנְיָנוּ, ונאמר (שמאל א' טו, י) כִּי הָאֵדָם יִרְאֶה לַעֲיָנִים וְה' יִרְאֶה לְלֵבָב. [ועיין בזה באורך ביואל משה (ח, טו), ובעל הגאולה ועה"ת (סימן לא-לב), רענד].

ועוד שם (ח, א-א): משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבדו דופי, שאפשר שיעשה האות בִּלְטָא וּפִישׁוּף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר, לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצרים, קרע את הים והצילין בתוכו. צָרְכֵנוּ לְמִזְוֹן, הוריד לנו את הַמָּן. צָמָא, בקע להן את הָאָבֶן. כפרו בו עדת קרח, בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו, במעמד הר סיני, שעניינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר, הָאֵשׁ וְהַקּוֹלוֹת וְהַלְפִידִים, והוא גנש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לֵךְ אִמּוֹר לֵהֵן כֵּךְ וְכֵן. וכן הוא אומר (דברים ה, ד) פְּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם, ונאמר (שם, ג) לֹא אֶת אֲבֹתֵינוּ קָרָת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אֶמֶת שאין בו דופי, שנאמר (יתרו יט, ט) הִנֵּה אֲנִכִּי בָא אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֵצִי בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרִי עִמָּךְ וְגַם בָּךְ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה. נמצאו אלו שְׁשׁוּלַח לֵהֵן, הם העדים על נבואתו שהיא אֶמֶת, ואינו צריך לעשות להן אות אחר, שהם והוא עדים בדבר, כשני עדים שראו דבר אחד ביחד, שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אֶמֶת, ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו, כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות. ○ וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו, בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו וְשָׁמְעוּ לְקִלְךָ, ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבדו דופי ומהרהר ומחשב, והיה נשמת מלילך ואמר וְהָן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי, עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שִׁצְצֵאוּ ממצרים, ואחר שִׁצְצֵאוּ וְעָמְדוּ עַל הָהָר הַזֶּה יִסְמְלֵךְ הרהור שמהרהרין אחריו, שאני נותן לך כאן אות שִׁדְרֵנוּ שאני שלחתין באמת מתחילה ולא ישר בלבם הרהור, והוא שהכתוב אומר וְהָן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי אֲנִכִּי שִׁלְחֵתִיךְ, בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה. נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו, אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה, ואמר אם נתן אות אֵלֶיךָ תִּשְׁמָעוּן (דברים יח, טו), כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שְׁנֵי עֵדִים (דברים יז, ו) ואף על פי שאין אנו יודעין אם העידו אֶמֶת אם שָׁקֶר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אֶמֶת או בִּכְשׁוּף וְלֹט. ○ לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופְתִים גְּדוֹלִים, ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו, אין שומעין לו, ואנו יודעין בביאור שאותן האותות בִּלְטָא וּפִישׁוּף הֵן. לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ואזנינו שמענוהו כמו ששמע הוא. הא לְמַה הדבר דומה, לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו, שאינו כמו שראה, שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שכן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה (ראה יג, ד) שֶׁאִם בֹּא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת לֹא תִּשְׁמַע אֶל דְּבַרִּי הַנִּבְרָא הַהוּא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך. והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוה שצונו משה, היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה, שראינו וששמענו.

^א שרוב הקרבנות באים רק על השוגג.

[אָבער] טאַמער אָן דעם, אַז ס'איז נישטאָ קיין טהרה, זענען די אַלע נסים אַרנישט, איז דאָס פֿטל וּמְבוטל. איז דאָס אַלעס, מ'ווייסט נישט פֿון וואו ס'שטאַמט.

איבערדעם האָט ער געזאָגט דאָס איז אַ מלאכה גדולה, וואָרן דעס איז נאָך אַן 'ערנסטערע' זאך [שזה לא יתכן שתהיה מצד השטן].

פז

ולעניינו:

תּוֹכֵן דערפֿון, אַ מקוה איז טהרתן של ישראל.

און תלמוד תורה, איז דער מקור הקדושה.

[שעל זה נאמר] מפי עוללים וינקים: פסדף עז^{פז} (תהלים ח, ג).

[ואם כן בודאי שעסק ומלאכה כזו הוא הוראה על שהוא מצד הקדושה].

יהיה איך שיהיה, דאָס דאַרף מען דאָך נישט צו זאָגן, [אַז] מ'איז מחויב אין דעם מתאמץ צו זיין.

פח

ישוב קושיא א

על כל פנים [וואָס] ער האָט געזאָגט דבֿרי [כבושים, ודרשוהו מהפסוק] וידבר ה' אֵליו מאהל מועד [לאמר].

פט

הנה משה רבינו בעצמו זכה להשראת השכינה ולידבור ה' אליו בתוך אהלו, גם קודם שנבנה המשכן, ואם כן מה שנבנה המשכן ונתייחד שם הדיבור, לא היה לצורך

לעולם, משה רבינו, הקדוש ברוך הוא האָט מיט אים גערעדט אין זיין אהל אויך. אזוי שטייט דאָך^{פז}, אַז ביז דאָס מִשְׁכָּן איז אויפגעבויעט געוואָרן, האָט הקדוש ברוך הוא [גרבר עמו באהלו. ואמרו המלאכים] הִיכָן הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה, בָּאֵהֶל שֶׁל מֹשֶׁה,

^{פז} כמבואר בשיר השירים רבה (פ"א, פסוק ג אות א): בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל התורה, אמר להם הקב"ה, אני נותן לכם את התורה, אלא הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה, ואני נותנה לכם. אמרו לפניו רבש"ע אבותינו ערבים לנו, אמר להם אבותיכם צריכים ערבים. למה הדבר דומה, לאחד שהלך ללוות מן המלך, אמר לו הבא לי ערב ואני מלווה אותך, הלך והביא לו ערב אחד, אמר לו ערבך צריך ערב, הלך והביא לו ערב שני, ואמר לו ערבך צריך ערב, כיון שהביא לו ערב שלישי, אמר תדע כי מפני זה אני מלווה לך. כך בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה, אמר להם אני נותן לכם תורת, הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה, ואתנה לכם. אמרו אבותינו עורבים אותנו, אמר להם הקב"ה אבותיכם יש לי עליהם וכו'. אמרו לפניו רבש"ע נביאינו ערבין לנו, אמר להם יש לי עליהם וכו'. אמרו הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה הא ודאי ערבים טובים, על ידיהם אתנה לכם, הדא הוא דכתיב מפי עוללים וינקים: פסדף עז, ואין עוז אלא תורה, שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עז לעמו יתן וכו'. בשעה שהלוח נתבע ואין לו שלשם, מי נתפש, לא הערב הוי, מה שנאמר (הושע ד, ו) ותשכח תורת אלהיך אשכח בְּנִיךָ גַם אֲנִי. אמר רבי אחא, גם אני כביכול אף אני בשכחה, מי יאמר בתורה לפני ברכו את ה' המבורך, לא היונקים, הוי מרפיון התורה שבכם נתפשו בניכם, שנאמר (ירמ' ב, ל) לשון הקיית את בניכם. כביכול גם אני בשכחה מי יאמר ברכו את ה' המבורך לפני. לפיכך צריך אדם להכניס בנו לתורה ולחנכו בלימוד, שיאריך ימים בעולם, שנאמר (משלי ט, יא) כי בן ירבו ימיך. [וכי' במסכת כלה פ"ב, ובתנחומא ויגש סימן ב, ובמדרש תהלים מזמור ח].

^{פח} בתנחומא כי תשא (סימן כז): ומשה יקח את האהל וכו'. והיה כל מבקש ה' צא, כל מבקש משה אין כתיב כאן אלא כל מבקש ה', מכאן אמרו המקבל פני זקן כאילו מקבל פני שכינה, שנאמר והיה כל מבקש ה'. אפילו המלאכים והשרפים והגדודים היו מבקשים אותו, ואומרים אלו לאלו הרי הוא במשכנו של משה. והיה קבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהלה, והיו רואין שהשכינה נגלה על משה. ובשמות רבה (תשא ב, ה): ומשה יקח את האהל. ר' יהודה ברבי אמר, ראה כבוד שחלק הקב"ה למשה, שהניח את העליונים ובא אצל משה. והיו מלאכי השרת באין לומר הימנן לפניו, והוא נתון אצל משה, וכן השמש והירח והכוכבים באים להשתחוים לפניו וליטול רשות לצאת להאיר לעולם, שאלויל שהן נוטלין רשות ומשתחוים לא היו יוצאין, שנאמר (נחמ' ט, ו) וצא השמים לה משתחוים, שאלו לחיות איפוא הוא כסא הכבוד,

[שנאמר] (תשא לג, ז) וּמֹשֶׁה נָטָה אֶהָלָו^פ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֶהָל מוֹעֵד, וְהָיָה כָּל מִבְקֶשׁ ה' יֵצֵא אֶל אֶהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמִּחֲנֶה, בֵּי מֹשֶׁה רַבִּינוּן.
[ואם כן לעולם] 'ער' העט גיווען די זעלבע געהאט [באהלו, ווי] וואָס אין אֶהָל מוֹעֵד [שבמשכן]. פאַרוואָס האָט ער געדאַרפט אַ מִשְׁכָּן.

^צ
אבל בני ישראל לא זכו להתגלות השראת השכינה אלא בהמשכן, והוא על ידי שטרתו בנדבת המשכן ובבנינו. [וכמבואר בישמח משה דמטעם זה לא נבנה המשכן מאיליו, כמו בבנין העתיד, אלא על ידי נדבתם של ישראל, לפי שעדיין לא זכו ישראל כל כך]

'ער' האָט דאָס נישט געברויכט, ער האָט געהאט די הַשְׁפָּעָה (של התגלות השראת השכינה) אָן דער טִירְחָא.

נאָר ווייל אידן איז געווען וואָס זענען נאָכנישט געווען ביי דער מִדְרִיגָה וואָס מֹשֶׁה רַבִּינוּ, האָט מען דאָך געמוזט האָבן [א משכן], און צוזאַמנעמען זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת צו מאַכן אַ מִשְׁכָּן, און אזוי אַרומער מאַכן אָן אֶהָל מוֹעֵד, [כדי] מִזְּאֵל עֲפֶעס האָבן 'הַתְּגָלוֹת'.

^{צא}
וזהו ענין הַדְרָרִי כְבוֹשִׁים שאמר להם משה "בשבילכם" הקב"ה נדבר עמי רק כאן באהל מועד שבמשכן, שנבנה על ידי הַטִּירְחָא אשר טרחתם בזה ליתן נדבתכם. אבל בשבילי לא היה נצרך לכל זה דעס האָט מֹשֶׁה רַבִּינוּ געזאָגט [דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים].

פאַרדעם שטייט וַיִּדְבֵּר ה' אֵלָיו דאָס ערשטע מאָל - האָט מען געזאָגט - 'מֵאֶהָל מוֹעֵד', פריער האָט ער גערעדט פון זיך [מאהלו של משה. און] פון אֶהָל מוֹעֵד, דעס האָט שוין געקאָסט געלט אויכעט [כדי שיהא לכולם חלק בהשראת השכינה].

איז דאָס געווען דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים, 'בְּשִׁבְלֵכֶם' הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַבֵּר עִמִּי, פון 'ענקערט' וועגן [איז] אַז ער ברויך צו רעדן [מיט מיר נאָר אין מִשְׁכָּן, ווייל צו] דעס מוז מען האָבן געלט, זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת, [ורק בכח זה תזכו גם אתם להשראת השכינה, כי עדיין אינכם בהמדריגה דלעתידי שיהא נבנה המשכן מן השמים, וכמבואר לעיל (באות עז) בשם הישמח משה. והראיה] וואָרן 'פריער' איז ער דאָך געווען ביי זיך [בתוך אהל] מֹשֶׁה רַבִּינוּ [והיה הקב"ה נדבר עמו שם, ואם כן] קאָן זיך דאָך קיינער נישט צוגלייכן צו מֹשֶׁה רַבִּינוּ. [ועל זה שהוכיחם משה, על מה שלא זכו לכך רק על ידי טירחתם].

איבערדעם איז דאָס טאַקע דְּבָרֵי כְבוֹשִׁים, 'מֵאֶהָל מוֹעֵד' לאַמַר, [ולא סגי באהל] של משה, והסיבה לזה] ווייל 'בְּשִׁבְלֵכֶם' הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [נדבר עמי].

צב

ישוב קושיא ב

ובזה אתי שפיר מה שמביא המדרש לכאן את הפסוק הֵבֵן וְיָקִיר לִי אֶפְרַיִם, ומה 'שביוקר' עומדים לישראל. כי כאן נרמז בפרשה מה שהוצרכו ישראל ליתן הרבה זהב וכסף, כדי לבנות מקום להשראת השכינה דאָס זאָגט דער מדרש [שמביא לכאן הפסוק] הֵבֵן וְיָקִיר לִי אֶפְרַיִם, [ומפרש כי 'ביוקר' עומדים לישראל].

אמרו להם לכו אצל משה. מנין שכן הוא, שנאמר וְהָיָה כָּל מִבְקֶשׁ ה', מבקש 'משה' אין כתיב כאן, אלא מבקש ה', מה כתיב שם וְדָבַר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים וכו'.
וברש"י כי תשא (לג, ז): דבר אחר וְהָיָה כָּל מִבְקֶשׁ ה', אפילו מלאכי השרת, כשהיו שואלים מקום שכינה, חבירים אומרים להם הרי הוא באהל של משה.
^{טב} מלשון הפסוק: וּמֹשֶׁה יָקָח אֶת אֶהָלָה וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וגו'.

ס'איז טאָקע אַ טייער אַרטיקל, [ווייל] ווען מ'ברויך האָבן פאַר אידישקייט, דאַרף מען דאָס שטיצן [בדמים יקרים, בזהב וכסף ונחושת].
(וישוב קושיא ג, ראה לעיל באות נה)

צג

סיום הדרוש – ולענינינו:

נאָר איין זאך קאָן מען זיך טרייסטן.
די אַלע וואָס זיי גייען אין שלעכטע וועגן, און זיי גיבן [געלט] אויף שלעכטע זאַכן, [פאַר] זיי קאָסט עס טייערער, זיי גיבן מער, זיי גיבן, [און] זיי טוען זיך אָן נאָך גרעסערע כּוּחַות.

צד

נאָר וואָס דען, אַז ס'איז אויף אידישקייט, איז עס טאָקע שווערער [צו געבן], ס'איז אָבער טאָקע גרעסער [די יגיעה], 'ווייל' ס'איז אזוי חָשוב, [און] דער פֿעל דִּבְר פאַרלייגט זיך [דערקעגן].

צה

[אָבער] מ'זאָל נישט מיינען אַז מ'פאַרלירט אַזויפיל, אַז מ'גייט אין דִּרְך הַשֵּׁם.
ס'דאַרף טאָקע קאָסטן אַסאַך געלט, [צו] אויפהאַלטן אידישקייט. אָבער מ'זאָל זיך גוט באַרעכענען, [אַז] אַזוי פֿשוט קומט מען נאָך אויס מיט רינח. [ווייל] ווען חס וְשָׁלוֹם מ'זאָל גיין אין שלעכטע וועגן, דעם קאָסט נאָך טייערער, די אַלע תּאַוּוֹת, מיט פֿשוט די נִדְבוֹת וואָס מ'העט געדאַרפט צו געבן, [וואָס] מ'דאַרף נישט אויסצורעכענען, דעם קאָסט נאָך טייערער^פ.

צו

על כל פנים דאַרף מען וויסן אַז דעם אַלעס וואָס מ'גייט [לענינינו], האָט מען אַ חֵלֶק [בטהרתן ותורתן של ישראל].
היצטערט איז די מִקְוֶה, און [כמו כן] די תְּלִמּוֹד תּוֹרָה.
איבערדעם דאַרף זיך יעדער איד מְתַאֲמֵץ זיין, מ'זאָל טאָקע געבן מיטן גאַנצן כּוֹחַ.

צז

און איך האָף, מיטן אייבירשטענס הילף.
ס'איז אַ דִּבְר שְׂבִיבִדוּשָׁה, אַז מ'שטעלט אויף אַ מִקְוֶה, [שהיא] טְהִרְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
און ס'זאָל זיך ציען פון דעם קינדער, דורות מיט אידישקייט, אַזוי ווי ס'איז געווען אַמאָל, אַזוי ווי מ'זעמיר מִקְוֶבֶל.

^פ ח"ל רבינו במסיבה א' וישב תשכ"ח: נאָר באַמערקן מוז איך איין זאך, מ'שטרענגט זיך טאָקע אָן, אָבער וויסן זאל מען, איך מיין, [אַז] איר זאָלט אייך גוט באַרעכענען, פאַרדינט עטס נאָך אַסאַך, [ווייל] אַסאַך געלט ברענג איך ענק איין. איר זאָלט קוקן 'אינדוויסן' וויפיל מ'האַט געגעבן 'אהין', דאָס דאַרף איך נישט צו זאגן 'וואו אהין', צו די סטרא אַחרא וכו'. ○ קוקטס נאָר 'אהין', פאַר די סטרא אַחרא ווי מ'האַט געוואָרפן געלט ווי מיסט, וועט איר געוואָר ווערן אז מ'גייט נישט [גענוג]. אָמֶת הַדִּבְר אַז דאָ פאַרלייגט זיך [דער בעל דבר], דאָ לאָזט נישט דער ס"מ [געבן], און דאַרטן 'הייסט' דער ס"מ [געבן], דאָס פאַרשטיי איך דעם חילוק. אבער אף על פי כן דאַרף מען זיך באַרעכענען זיך לְעוֹמֶת זֶה. אבער איר זאָלט אייך גוט באַרעכענען, ווען נישט דעם וואָס מ'גייט 'דעם וועג', העט עטס דאָך אויך אַהין געגעבן אַלעס, העט עטס אַהין געגעבן דאָס גאַנצע פאַרמעגן 'אהין', [און] ס'העט אַסאַך מער געקאָסט. [קומט אויס אַז] אַסאַך האָט עטס ענק איינגעברענגט, דאָס זאָג איך ענק, ווי שווער איר וועט זיך נאָר אַנשטערענגען, זאָל מען וויסן [אַז] עטס האָטס ענק אַסאַך געלט [נאָך] איינגעברענגט.

[וואָס] 'נאָר דעס' קען האָבן אַ קיום. [ווי] דאָס זעט מען דאָך שוין די גאַנצע, די אלע התחדשות, מיט די אלע פֿשרות, [ווי] פון דעם קען גאַרנישט זיין. [נאָר] מיטן אייבירשטענס הילף [בדרך המקובל יהיה לנו קיום]. דער בורא פֿל עולמים זאל העלפֿן. דער בורא פֿל עולמים זאל העלפֿן טאַקע, מיזאַל די זכיה האָבן.

צח

הוספה לשוב הקושיות בתחלת הפרשה

הקדמה לשוב קושיא א (באופן שני)

איך וועל זאָגן בקיצור נאָך אַ הערה קטנה אין דעם [לשון] דבֿרי פֿבושים, מ'קען נאָך עפעס זאָגן.

צט

בהלשון דבֿרי 'פֿבושים' יש לפרש עוד, דנרמז בוה מה שבכח הצדיקים 'לכבוש' את כל הגויות ולבטל הקללות מעל ישראל, וכמבואר במדרש בביאור לשון הפסוק וְאַלֶּה יַעֲמִדוּ 'על' הַקִּלְלָה [דהנה] דבֿרי פֿבושים [בפשטות] איז טייטש דבֿרי מוסר [הכובשים את הלב]. נאָר אַ פֿלא, ס'שטייט טאַקע דאָ אין מדרש די וואָך¹⁹, זאָגט ער [לפרש הפסוק] וְאַלֶּה יַעֲמִדוּ 'על' הַקִּלְלָה (תבוא כו, יג), [דאצאל הברכה מציון] ס'שטייט אַלֶּה יַעֲמִדוּ 'לְבָרֶךְ' (שם, יב), און ס'שטייט נישט 'לְקַלֵּל', [נאָר] ס'שטייט 'על' הַקִּלְלָה. זאָגט ער, ווייל צדיקים קענען פֿובש זיין די קִלְלָה, איבערדעם שטייט יַעֲמִדוּ 'על' הַקִּלְלָה, ווייל זיי קאָנען פֿובש זיין די גִּזְיָה [והם מושלים 'על' הקללה לכובשה].

ק

זעט מען [אז] דאָס הייסט אויך דבֿרי 'פֿבושים', [דעס] וואָס מ'קען פֿובש זיין, פֿובש זיין אלע גִּזְיָה.

קא

ישוב קושיא א (באופן שני)

והנה מציון בגורת המן, שאליהו רץ לפני משה רבינו לעורר רחמים, ושאל משה אם יש גם צדיק 'בארץ' שיסייע עמו, והשיב לו שיש 'מורדי הצדיק' בארץ, אמנם מלבד זה הוצרכו עוד להכח של פֿגום אַת פֿל הַיְּהוּדִים, שגם 'הכלל ישראל' 'סייעו' להצדיק בתפילתם, ועל ידי כל זה נתבטלה הגויה איבערדעם קאָן זיין, [דעס וואָס] מִשֶּׁה רַבִּינוּ הָאֵט געזאָגט [דבֿרי 'פֿבושים', בשבילכם הוא נדבר עמי].

[דהנה] ס'שטייט²⁰ ביים נס פון [פורים] ביי הַמֶּן, הָאֵט מען געפרעגט [אם יש צדיק בעולם הזה שיעשה טובה לישראל].

¹⁹ בויקרא רבה (ב, ו): דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו'. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, אף הכתובים חלקו כבוד לישראל, כמה דתימא (ויקרא א, ב) אֲדָם כִּי יִקְרִיב 'מִכֶּם', אבל כשהוא בא לדבר בדבר של גנאי רָאָה מִה כְּתוּב, אדם 'מִכֶּם' כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בִּשְׂרׁוֹ אֵין כְּתִיב כֵּאֵן, אלא [אָדָם] כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בִּשְׂרׁוֹ (תזריע יג, ב) וכו'. רבי שמואל בר נחמן אמר שיטה אחרת, וְאַלֶּה יַעֲמִדוּ 'לְקַלֵּל' אֵת הָעָם אֵין כְּתִיב כֵּאֵן, אלא וְאַלֶּה יַעֲמִדוּ 'על' הַקִּלְלָה' (תבוא כו, יג), אבל בברכה כתוב (שם, יב) אֵלֶּה יַעֲמִדוּ 'לְבָרֶךְ' אֵת הָעָם. רבי ברכיה ורבי חלבו ורבי אמי בשם רבי אלעאי אמרו, ולא עוד אלא שכשהפורענות באה לעולם, צדיקים פֿובשין אותה, שנאמר וְאַלֶּה יַעֲמִדוּ 'על' הַקִּלְלָה.

²⁰ באסתר רבה (ו, י): (א) באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה וכו', אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על ה' הקב"ה ונחתמה גזירתם, מה אנו יכולים

ס'איז געווען משה רבינו (בשמים), און ס'איז געווען מרדכי (בארץ).
 (ומלכד זה עוד הוצרכו עוד להכח של) כנוס את כל היהודים (אסתר ד, טז).
 אז 'אידן' העלפן צי, האט מען עס געקאנט מביטל זיין (די גזירה)^{פח}.

קב

אמנם אף בדורות האלו שאין לנו כח 'הצדיקים' שהיו לנו בדורות הקודמים, מכל מקום יש בכח 'הכלל ישראל' עצמם, שאם יתחזקו יחד להרבות בתפלה, יוכלו לבטל הגזירות רעות מעל ישראל

נו מילא אין 'דעם' דור, איז דאך נישטא נעבעך 'די' כוחות.

ס'איז חשכו הרהאות בארבות^{פט}, [און ס'איז נישטא] די אלע פריערדיגע 'צדיקים', און די אלע פריערדיגע קדושים.

נאר 'אידן' אליין, אז זיי נעמען זיך צונעזאם! קאן מען מביטל זיין די גזירות רעות פון אידן!

קג

וזה שנרמז כאן דברי 'כבושים' [על דרך הנ"ל] כמה שאמר להם משה 'בשבילכם' הקדוש ברוך הוא מדבר עמי, שאמר להם שגם כח הצדיק הוא רק בזכות הכלל ישראל, ואם כן יש גם בכוחם היכולת 'לכבוש' כל הגזירות ולבטלם

איבערדעם משה רבינו (נצטוה כאן) ער זאל זיי זאגן דברי 'כבושים'.

ער זאל זיי געבן צו פארשטיין [אז] 'בשבילכם' הקדוש ברוך הוא מדבר עמי.
 דאס איז 'ענקער' כח, 'כבוש' צו זיין אלע גזירות.

קד

ברכת הקודש

דער בורא פל עולמים זאל העלפן:

אין דעם כח, אין דעם זכות, [וואס] מ'זאל זיך מתאמץ זיין אז מ'זאל אויפהאלטן דאס אידישקייט, און טהרה.
 און מיט 'דורות אידישע', ס'זאל זיך ציען מתוך הרחבה.

לעשות. חזר אליהו ואמר לו למשה, אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית וכו'. אמר לו משה, כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמנו מרדכי. אמר לו לך יהודיעו, כדי שיעמוד הוא משם בתפלה, ואני מפאן, ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה וכו'. מיד הלך והודיע למרדכי הדא הוא דכתיב (אסתר ד, א) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו.

^{פח} וז"ל רבינו בס"ג בשלח תשט"ו (לשון קדשו קונטרס טז, אות פד-פח). איבערדעם איז פארהאנדן אמאל, ס'איז געווען 'אמאל' [אז] צדיקים האבן געקאנט אליין טון, און 'אמאל' האט מען געמוזט האבן הילף פון 'אידן', פונעם כלל ישראל. אזוי ווי [ביי] מרדכי, איז געווען כנוס את כל היהודים (אסתר ד, טז), ער האט געמוזט צו זיך האבן א 'ציבור'. דאס קאן זיין, [מה שאמר הכתוב והיה כאשר ירים משה ידו]. משה רבינו האט אויפגעהויבן די הענט, [דאס מיינט] ער האט מתפלל געווען צו הקדוש ברוך הוא. איך מיינ [אז] דער פשט איז [במשנה דראש השנה], אז ער האט אויפגעהויבן די הענט, האבן אידן משעבד געווען לבס כלפי מעלה. ס'איז אבער פארקערט אויך, ווען 'אידן' האבן משעבד געווען כלפי מעלה לבס, האט 'ער' געהאט א כח פון אידן, האט 'ער' אויך געקענט אויפהייבן די הענט. ער איז געווען כאשר ירים ידו [ונברך ישראל, אבער] פארוואס האט ער געקענט אויפהייבן די הענט צו הקדוש ברוך הוא [בתפילה, דאס איז] ווייל 'אידן' האבן משעבד געווען לבס כלפי מעלה, ווייל אידן האבן אים געהאלפן, האט ער געקאנט בעטן דעם באשעפער. [און] פארוואס איז געווען גיט ידו, ווייל אידן האבן אים נישט געהאלפן, ווייל זיי האבן נישט משעבד געווען לבס כלפי מעלה, איז בהכרח געווען גיט ידו.

^{פט} לשון הפסוק בקהלת (יב, ג).

דער פּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים באַצאָלט דאָך יעדן צוריק, דאָס דאַרף מען דאָך נישט אויסרעכענען.

[ובזכות זה יעזור השי"ת] **ס'זאַל נַתְבַּטֵּל ווערן אַלע גַּזִּירוֹת רְעוֹת פֿון אידן.**
[און] **מ'זאַל די זַכִּיָּה האָבן, מ'זאַל מיר געהאָלפֿן ווערן מיט פֿל מײַנ יְשׁוּעוֹת**
טובֿות.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען, - טאקע אין זמן פון די חדשי הגאולה, אדר און ניסן, - זאל מיר זוכה זיין [צו] זען טאקע די ישועה שלימה, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

העתק כתי"ק אודות בנין המקוה (עיי' הערה סה)

Tel. EVergreen 4-9045

JOEL TEITELBAUM
Grand Rabbi
of SATMAR
500 BEDFORD AVE.
BROOKLYN 11, N. Y.

אבדק
סאטמאר והגלילות
ברוקלין, נ. י.

[illegible]